

Svět očima romských dětí

Alena Škrobáková

Bakalářská práce
2018

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav zdravotnických věd
akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Alena Škrobáková**
Osobní číslo: **H15181**
Studijní program: **B5350 Zdravotně sociální péče**
Studijní obor: **Zdravotně sociální pracovník**
Forma studia: **prezenční**

Téma práce: **Svět očima romských dětí**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení pojmů a teoretických východisek v oblasti sociální práce s Romy.
Příprava metodiky praktické části.
Realizace kvalitativního výzkumu metodou narativního rozhovoru.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků šetření, jejich shrnutí a návrh doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BALVÍN, Jaroslav, Łukasz KWADRANS a Małgorzata KOWALCZYK. Situation of the Roma minority in the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia. Wrocław: Prom, 2011. ISBN 978-83-62969-01-2.

BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ. Etnické komunity. Romové. Praha: FHS UK, 2013. ISBN 978-80-87398-45-6.

DAVIDOVÁ, Eva. Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice. Praha: Triton, 2010. ISBN 978-80-7387-428-5.

DAVIDOVÁ, Eva. Romano drom – cesty Romů 1945-1990. Univerzita Palackého v Olomouci: INTERFACE, 2004. ISBN 80-244-0524-5.

FÓNADOVÁ, Laura. Nenechali se vyloučit: sociální vzestupy Romů v české společnosti. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6574-1.

MATOUŠEK, Oldřich. Metody a řízení sociální práce. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Lucia Elsner, PhD.**
Ústav zdravotnických věd

Datum zadání bakalářské práce: **5. ledna 2018**

Termín odevzdání bakalářské práce: **18. května 2018**

Ve Zlíně dne 5. ledna 2018

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Zlatica Dorková, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně **27-02-2016**

.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užitje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odporá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce je zaměřena na romské etnikum a to především na romské děti. Práce je rozdělena na dvě části: teoretickou část a část praktickou. Teoretická část je věnována historii a původu Romů. Dále je zde popsána romská kultura, zvyky a tradice a v neposlední řadě také sociální práce a její cíle, poslání a specifika při práci s romskými klienty. Bakalářská práce má za cíl zjistit, jaké sny, touhy a přání mají romské děti, a jak se liší od představ jejich rodičů. Dílčím cílem je zmapovat zdravotní stav dětí v osadě. Praktická část uvádí výsledky výzkumu, jejich interpretaci a doporučení pro praxi.

Klíčová slova: Sen, touha, neromská společnost, Romové, romské děti, zdravotní stav, sociální práce

ABSTRACT

This Bachelor thesis is focused on Romani ethnicity and especially on Roma children. The thesis is divided into two parts: the theoretical part and the practical part. The theoretical part is devoted to the history and origin of the Roma. It also describes Roma culture, customs and traditions and last but not least social work and its aims, mission and specifics at work with Roma clients. The aim of bachelor thesis is to find out what dreams, desires and wishes have Roma children, and how they differ from their parents' visions. A partial goal is to map the health condition of children in the settlement. The practical part presents the results of the research, their interpretation and recommendations for practice.

Keywords: Dream, desire, non-Roman society, Romanies, Roma children, health condition, social work

Poděkování:

Můj největší dík patří paní PhDr. Lucii Elsner, PhD. za ochotu vést mou bakalářskou práci, čas, který mi věnovala, připomínky, cenné rady a trpělivost. Ráda bych poděkovala také všem participantů, kteří mi poskytli rozhovory a věnovali mi svůj čas. V neposlední řadě musím poděkovat své rodině a přátelům za jejich podporu po celou dobu mého studia.

„Různorodost může být tou nejtěžší věcí, se kterou společnost žije, a možná také tou nejnebezpečnější věcí pro společnost, kdyby byla bez ní.“

William Sloane Coffin

Prohlášení:

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 HISTORIE A PŮVOD ROMŮ	10
1.1 POČÁTKY CESTY ROMŮ - INDIE	11
1.2 CESTY ROMŮ - EVROPA	13
1.3 ÚTLAK, GENOCIDA A PRONÁSLEDOVÁNÍ ROMŮ DO KONCE DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	14
1.3.1 Pronásledování Romů v Evropě v období druhé světové války	15
2 ROMSKÁ KULTURA, TRADICE, ZVYKY	18
2.1 ROMOVÉ A RODINA	18
2.2 ROMOVÉ A HUDBA	19
2.3 TRADIČNÍ ŘEMESLA, ZPŮSOB OBŽIVY, BYDLENÍ	21
2.4 ROMOVÉ A VÍRA	23
2.5 HODNOTOVÝ ŽEBŘÍČEK ROMŮ	24
2.6 DOMOVÉ, ROMOVÉ NEBO CIKÁNI	25
3 SOCIÁLNÍ PRÁCE	28
3.1 CÍLE A POSLÁNÍ SOCIÁLNÍ PRÁCE	29
3.2 SOCIÁLNÍ PRÁCE S ROMY A JEJÍ SPECIFIKA	30
3.2.1 Paradigmata v sociální práci s romskou menšinou	30
3.2.2 Základní pilíře sociální práce s Romy	31
3.3 NEJČASTĚJI VYUŽÍVANÉ MODELKY PŘI PRÁCI S ROMSKÝMI KLIENTY	32
II PRAKTICKÁ ČÁST	35
4 DESIGN VÝZKUMU	36
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍL VÝZKUMU	36
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	37
4.3 VÝZKUMNÝ SOUBOR	38
4.4 METODY SBĚRU DAT	39
4.5 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	40
4.6 ANALÝZA A INTERPRETACE ZÍSKANÝCH ÚDAJŮ	40
5 SHRUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	48
5.1 DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	50
5.2 LIMITY VÝZKUMU	51
ZÁVĚR	52
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	53
SEZNAM PŘÍLOH	57

ÚVOD

Tato bakalářská práce na téma Svět očima romských dětí se bude zabývat historií, kulturou a sociální prací s romským etnikem, a v praktické části zkoumáním života romských rodin v osadě. Cílem práce bude zjistit, jaké mají romské děti sny, cíle a přání a jak se liší od představ jejich rodičů. Snahou bude také vypořádat, jak vypadá běžný všední den romských dětí žijících v romské osadě na východním Slovensku. V neposlední řadě se také zaměříme na zdravotní stav dětí a rodičů.

Hlavní motivací k psaní bakalářské práce na toto téma byl tábor pro děti s romské osady na východním Slovensku. V naší společnosti panují nejrůznější předsudky a stereotypy vůči této minoritě. Málokdo se však zabývá tím, proč jsou Romové právě takoví, jaké je známe, a čím vším si museli po staletí projít. První kapitola této práce se bude snažit přiblížit historii a samotný původ Romů, bude se zabývat odpověďmi na otázky, odkud se Romové dostali do Evropy a do naší země, co je vedlo k migraci, proč nezůstali tam, odkud přišli. Dále bude popisovat válku, a následné pokračování genocidy, která stála životy několik tisíc Romů.

Každá kultura je něčím charakteristická, specifická a jedinečná. Stejně tak to platí i o romské kultuře, zvycích a tradicích. Ve druhé kapitole se zaměříme na hlubší poznání romské kultury, na to, co je pro ni charakteristické a čím se mohou Romové pyšnit. Ať už se jedná o typickou romskou hudbu, tradiční řemesla, pověry, které se po staletí tradují mezi Romy, nebo hodnotový žebříček.

Romové jsou sociálně vyloučená skupina potýkající se s chudobou a s dalšími problémy, které s tím souvisí. Sociální práce s touto skupinou má svá specifika, kterým se budeme věnovat ve třetí kapitole teoretické části bakalářské práce.

Praktická část práce se zaměřuje na zkoumání snů, tužeb a přání romských dětí, jejich představ o své budoucnosti. Dále má za cíl porovnat, jak se tyto představy liší od představ a očekávání jejich rodičů. V neposlední řadě se budeme snažit zjistit, jaký je zdravotní stav romských dětí a jejich rodičů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HISTORIE A PŮVOD ROMŮ

Dříve než se začneme zabývat otázkou, odkud se Romové na našem území vzali, jak se k nám dostali, měli bychom si uvědomit, že se původem romského etnika historikové zabývají už několik desítek let, a i přesto si některými okolnostmi jejich původu stále nejsme jistí, protože pro to máme často neúplně a protikladné prameny. Také nemáme žádné kritérium, podle kterého bychom poznali, zda zápisy o Romech ve starých kronikách jsou pravdivé, nebo se jedná pouze o nadsázku. (Kenrick, 2003, s. 7)

Vůbec první historickou zprávu o Romech na našem území můžeme najít v písemnosti „Popravčí kniha pánů z Rožmberka“ z roku 1399. Druhým dokumentem, kde je zmínka o Romech, jsou „Staré letopisy české“ z roku 1416. Zde však vyvstává první otázka, který z těchto dokumentů považujeme za opravdu věrohodný. Po těchto dvou nejasných spisech už následuje řada historických dokladů o romských cestách a jejich působení na našem území.

Obecně dnes můžeme říct, že Romové pocházejí z Indie.¹ Na otázku, proč tito lidé z Indie odešli a za jakých okolností, už však s jistotou odpovědět nemůžeme. Další velkou a dosud nezodpovězenou otázkou je fakt, jak se Romové ocitli v Indii, odkud se tam dostali, kdo jsou jejich předci. Odpovědi hledala v minulosti spousta historiků a tak vznikly různé teorie jejich původu:

1. Představitelem první z teorií byl autor příruční mluvnice a slovníku velšských Cikánů John Sampson. Svou teorii založil na srovnání fonetiky romštiny s indickými jazyky. Na základě této teorie vyvodil závěr, že Romové nejprve odešli z Indie a pak nějaký čas strávili v Persii a na pobřeží Středozemního moře. Mezi ním a jeho kolegy však vznikla debata o tom, kterou část indického subkontinentu Cikáni obývali předtím, než se vydali na západ.
2. Romové po svém odchodu z Indie pobývali nějaký čas v Persii. Další teorie o jejich původu říká, že po jejich příchodu do Persie se začalo tamní obyvatelstvo míchat právě s Indy. Peršané však nebyli příliš svolní k tomu, aby se uzavírala manželství

---

¹ Hrabě Tomáš ze Sáby přišel do Španělska ještě před hlavní vlnou cikánských přistěhovalců. V Itálii zase jeden kronikář zaznamenal, že Cikáni přišli z Indie.

mezi Peršany a Indy, která začala vznikat mezi přistěhovalci. Právě díky tomu se začala tvořit nová etnická skupina, která si začala říkat Domové.

3. Tzv. rádžputskou teorii formuloval litevský Rom, doktor Jan Kochanovski a indický jazykovědec W. R. Rishi. Tato teorie ukazuje na boj mezi rádžputskými klany, které založil Prithvirádž Čauhan, a muslimským útočníkem Muhammeden Górim. V roce 1192 byli rádžputové poraženi, a po porážce se rozdělili do tří skupin, z nichž jedna si říkala Romane čhave, v překladu „Rámovi synové.“ (Kenrick, 2013, str. 12)
4. Další z teorií tvrdí, že národ Cikánů nevznikl v Indii, ale až za její hranicí. Podle vědců zastávajících tuto teorii se pak Cikáni vydali na cestu do Indie, a odtud emigrovali do zahraničí.
5. Novodobé politické hnutí tzv. Egypt'anů z Balkánu tvrdí, že jejich předkové odešli z Egypta do Řecka, kde osídlili oblast zvanou Malý Egypt. Je-li však tato teorie alespoň z části pravdivá, pak nám zde vzniká otázka, kdo se vlastně v 15. století objevil v západní Evropě? Egypt'ané nebo Cikáni? Pocházeli z Malého Egypta, ale nemáme k dispozici žádné záznamy jejich řeči.

Jak můžeme vidět, panují různé teorie o původu Romů. Naprostá většina vědců však zastává názor, že Romové pocházejí z Indie. (Kenrick, 2003, s. 14)

1.1 Počátky cesty Romů - Indie

Indie je asi 42krát větší než Česká republika, je tvořena 29 státy. Díky více než jedné miliardě obyvatel je nejlidnatější zemí světa. Indie je země, ve které žije veliké množství etnických skupin a hovoří se tisíci různými jazyky a nářečím. Dodnes tam také existuje kastovní systém. Pokud tedy přijmeme fakt, že Romové pochází z Indie, proč z ní nakonec odešli? Člověk se bezdůvodně k emigraci většinou nerozhodne. Co bylo jejich hlavním motivem? Odpovědí na tuto otázku by mohl být právě výše zmíněný kastovní systém a neustálé změny a nepokoje v zemi.

Dle Jandourka (Slovník sociologických pojmů, 2012) můžeme slovo kasta definovat jako „*Přísně vymezená sociální vrstva, jejímž příslušníkem se jedinec stane svým pouhým původem, narozením. Status příslušníka kasty je udržován náboženskými rituály a idejemi. Každá kasta má speciální společenskou funkci.*“ Dle této definice bychom mohli říct, že kastovní systém rozděluje obyvatelstvo do určitých sociálních skupin s daným sociálním po-

stavením a omezenými možnostmi svého jednání. V Indii je společnost rozdělena do 4 vrstev, a to Bráhmani, nebo-li kněží, Kšátrijové, nebo-li válečníci, Vaišji, což jsou obchodníci, zemědělci a řemeslníci a poslední vrstvou jsou Šúdrové, nebo-li služebníci a dělníci. Představitelé jednotlivých kast mezi sebou komunikují, mají mezi sebou vztahy. Výjimkou je pouze kasta Šúdrů. Vztah s nimi je nežádoucí. Je to totiž poslední, nejnížší vrstva společnosti. Mimo tyto kasty však v Indii existuje také skupina, které se říká Daliti, nebo-li nedotknutelní. Je to skupina lidí, která nespadá do kastovního systému, má nejbližší ke kaste Šúdrů, ale společensky se řadí ještě na nižší pozici. Obyvatelé, kteří do této skupiny patří, zastávají tu nejnižší práci v zemi, pracují v nejvíce znečištěných oblastech. Nemají žádné společenské postavení, jejich jediné právo je právo na narození. Pokud se člověk do takové vrstvy narodí, znamená to podle tradic trest za hřích spáchaný v minulosti. Jelikož byli tito lidé takřka vyloučeni ze společnosti, začali se společně shromažďovat do osad. Vznikla tak určitá propast mezi utlačovanými a ostatními obyvateli.²

Již mnoho let se historikové a vědci dohadují o tom, do jaké kasty Romové patřili. Většina odborníků se však shoduje na tom, že vzhledem k okolnostem a podmínkám by Romové mohli spadat právě do vrstvy nedotknutelní. Tento fakt by mohl nasvědčovat tomu, proč se právě v dávných dobách shlukovali do kolonií a nakonec se rozhodli svou zemi úplně opustit.

Kromě toho však v Indii probíhaly neustálé války mezi jednotlivými královstvími, která se zároveň snažila dobít další území na jihu. Oblast bývala cílem nájezdů nejprve tzv. bílých Hunů, pak Arabů a nakonec Turků, kteří během druhé vlny nájezdů ovládli převážnou část severní Indie. Právě tyto nepokoje v zemi by mohly být dalším motivem pro odchod Romů do jiné země. (Kenrick, 2003, s. 17)

Z Indie odcházelo více lidí než jenom Romové. Většinou se jednalo o zemědělce, pastevce, hudebníky a další. Po zemi se totiž rozhlášovalo, že v sousední Persii jsou lepší podmínky pro život. Někteří lidé se tedy vydali na cestu do Persie, kde dostali práci a začali žít nový život, většina však ve své cestě pokračovala ještě dál na Blízký východ. (viz Příloha I)

---

² Dnes se však díky moderní době, politice a zákonům rozdíl mezi jednotlivými vrstvami potlačují. Již na počátku 20. století tehdejší vůdce Indie Mahátma Gándhí začal bojovat o rovnoprávnost nedotknutelných s ostatními kastami. Povolil jim například vstup do chrámů, což měli dříve zakázáno. Zavedl také pro ně nové označení „Haridžané“, což znamená „Boží lidé.“ Kromě toho také existuje indická ústava z roku 1950, která zakazuje diskriminaci na základě kastovního systému. V letech 1997 – 2002 byl prezidentem Indie muž z řady nedotknutelných.

Od roku 642 do roku přibližně 900 byla Indie pod vládou Arabů. Mnoho Indů bylo odvečeno na Blízký východ nedobrovolně, kde byli donuceni osídlvat bažinaté oblasti kolem řeky Tigris. Patřily mezi ně například skupiny Sintové, Zottové a Domové. Ať už byl odchod Indů na Blízký východ dobrovolný, či násilný, utvořila se jakási skupiny lidí, která se později vydala na sever do Arménie a přes severní Afriku se postupně dostali až do Evropy. (Lhotka, 27. 10. 2010)

1.2 Cesty Romů - Evropa

Podle spousty přejetých slov z arménštiny a řečtiny je jasné, že se ve státech Arménie a Řecko museli Romové nějaký čas zdržet, než se vydali na cestu do Evropy. V 11. století byla další vlna Romů, která se přesouvala přes Krétu, a Řecko směrem na Balkán, kde podle historiků opět zůstali asi dvě století. Ve 13. století se Romové pomalu dostávají do střední Evropy, a na našem území se objevují koncem 14. nebo začátkem 15. století. Jak je zmíněno na začátku první kapitoly, záleží na tom, který pramen považujeme za skutečně věrohodný. Během 15. století se pak Romové postupně rozšířili po celé Evropě. V průběhu asi dalších dvou století se doba pro Romy, ze strany majoritní společnosti, značně zhoršila. Jejich skupinové neformální normy nebyly vždy v souladu s hodnotovým systémem většinové společnosti.

O existenci Romů či Cikánů ve východní Evropě v průběhu 19. století se uvádí, že z historického příběhu dějin by mohli být vynecháni. Maďarsko se muselo spokojit s autonomií Habsburské říše, Poláci byli rozděleni mezi Rusko, Rakousko a Prusko. Rumuni, Slováci, Chorvati a Srbové museli ve východní polovině Rakouska-Uherska od roku 1867 až do pádu habsburského impéria čelit nekompromisní šovinistické maďarské vládě. Češi zase bojovali za uznání sebe sama jako národa navzdory německému nacionalizmu. Na základě tohoto historického pozadí si dokážeme představit, jak bylo získání vlastní identity jako národa pomalé a obtížné. Cikáni v průběhu let, kdy ostatní národy bojovaly za získání své identity, byli někde na okraji. (Jakoubek, 2008, s. 165-168) Jak ve své knize *Cikáni a etnicita* Jakoubek dále uvádí: „Cikáni zde samozřejmě byli, většinou však představovali pouze mlčící a neviditelné kolemstojící diváky, přičemž podstatné sociální a politické procesy se odehrávaly ponejvíce kolem nich. Nanejvýš, když už se Cikáni vůbec zapojili, měli tendenci činit tak ve prospěch jedné nebo druhé národnostní skupiny, mezi nimiž žili. Cikáni samotní se však nepokusili tyto národní skupiny napodobit a žádat národnostní statut pro sebe.“ K jakési dobrovolné segregaci Romů došlo také kvůli tomu, že neměli v Evropě žádné

národní území, které by bylo jejich vlastní. Ostatní národy na ně pohlížely jako na cizince. Stále zůstává nezodpovězena otázka, jak je to s Romskou identitou dnes. Jak národnostní identitu vnímají samotní Romové. Britský antropolog Charles Stewart při svých studiích romské komunity v Maďarsku došel k závěru, že nehraje až tak důležitou roli účast na romské kultuře, jako jazyk. Když se tamních Romů zeptal, jak se člověk může stát Romem, častou odpovědí bylo „když se naučíš mluvit romsky.“ (in Jakoubek, 2008, s. 176)

1.3 Útlak, genocida a pronásledování Romů do konce druhé světové války

Postoj společnosti k Romům byl vždycky spíše negativní. Bylo to zapříčiněno mnoha důvody jako například jejich barva pleti (často byli nazýváni jako Tmaví cizinci), nejasný původ, kriminalita a podvody, smyšlené historiky a další. Spousta lidí také tvrdilo, že Romové akorát šíří špinu a nemoci. Jednou byli dokonce kvůli údajnému šíření cholery vyhnáni na opuštěná místa. Později se však ukázalo, že byli Romové cholera zcela nedotčeni. Začaly se také hromadit proticikánské zákony, které z nich nakonec udělaly psance. Byli nuceni buď odejít, nebo být uštváni k smrti. (Kenrick, 2000, s. 9-15)

Doba, kdy vražda Cikána nebyla považována za zločin, trvala až do poloviny 18. století. V krutém postupu proti Romům na našem území byl zejména Ferdinand I., který také vydal první mandát umožňující jejich útlak. V roce 1548 bylo na sněmu v Augsburgu vzneseno usnesení, že kdo Cikána zabije, není vinen. Již 10 let předtím, než bylo vydáno takové usnesení, se stavy na Moravě rozhodly, že nebudou Cikány vůbec v zemi trpět. Taková tedy byla doba pro Cikány, která začala přibližně ve 13. století a trvala ještě dalších sedm století. (Davidová, 2004, s. 17-18)

Podle historika Ctibora Nečase byli v historii Romové vždy chápáni spíše podle způsobu života než etnicky a rasově. Cikána ztotožňovali se zloději, podvodníky, taškáři a lháři. Poslanec za agrární stranu Karel Viškovský v roce 1927 řekl: „*Bud'to cikáni podrobí se naší morálce, naší civilizaci, našim občanským principům, nebo není a nemůže být pro ně u nás více místa. Potulný život jako semeniště mravní zkázy a jako nebezpečí majetku a života musí býti likvidován.*“ Faktem je, že v tehdejší době žilo na našem území mnohem méně Romů, než je dnes. V petici, která byla zaslána ministerstvu vnitra v roce 1919, bylo, kromě jiného, napsáno, že by bezpečnostní orgány měly používat ostřejší prostředky vůči

cikánům, protože je jisté, že se živí pouze krádežemi a lupičstvím. (První republika měla na Romy, respektive cikány, přísný zákon, 23.4. 1999, zpravy.idnes.cz)

V roce 1927 byl vydán Zákon o potulných Cikánech. Tento zákon byl hlavním protiromským opatřením za první Československé republiky. Patřil také mezi nejpřísnější zákony ve srovnání s ostatními zákony evropských států. Bylo v něm definováno například, kteří cikáni mají povoleno kočovat a s jakými zvířaty, co se stane s dětmi, pokud o ně nebude náležitě postaráno a další. Tento zákon byl zrušen v roce 1950 a místo něj ho v roce 1958 nahradil Zákon o trvalém usídlení kočujících osob³. Ani tento zákon však vztahům mezi neromskou a romskou společností moc nepomohl. Naopak podpořil ještě větší vzájemnou nenávisť. Zákon například Romům zakazoval kočovat. Pokud začali kočovat, byli automaticky odvedeni do vězení. Romové byli násilně přesouváni na předem vybraná místa, a tím začala vznikat umělá ghetta. O pár let později násilí na Romech došlo až tak daleko, že stát začal experimentovat na romských ženách, které se staly oběťmi státem organizované sterilizace. To vše se dělo pod záminkou vytvoření lepší společnosti. Co následovalo poté, byl romský holocaust. (Baumgartner, Bibermann, Ecker, Sigel, 2017, s. 8)

1.3.1 Pronásledování Romů v Evropě v období druhé světové války

Romové byli dlouhé roky pronásledováni po celé Evropě. My se však při bližším popisu zaměříme pouze na Německo, Polsko a Československo.

Když se v Německu v roce 1933 dostali k moci nacisté, sdělili již platné proticikánské zákony. Jedním z nich byl například Zákon k omezení dědičně nemocného potomstva, který umožňoval sterilizaci některých necikánských kočovníků. Díky tomu začala v Německu vznikat výzkumná centra, jejichž cílem bylo vypátrat všechny rodově pravé Cikány a cikánské míšence.

V roce 1936 se konal jeden z prvních transportů do koncentračního tábora v Dachau. Byla to první předzvěst následujících transportů. Němci měli strach z toho, že by se začaly uzavírat sňatky mezi árijskými dívkami a Romy, což by znamenalo, že by se později začala vyvíjet nová generace s nečistou německou krví. K tomu však nesmělo dojít, proto byl vydán rozkaz do každého okresu, aby bylo zatčeno nejméně 200 mužů v produktivním

---

³ V Německu byl tento zákon vydán již v roce 1939 Reinhardem Heydrichem.

věku, a později odesláno do koncentračního tábora. Šéf tehdejší tajné služby nacistické strany Reinhard Heydrich uspořádal v září roku 1939 konferenci, na které se rozhodlo, že Cikáni mají být deportováni do Polska. Samotná deportace se uskutečnila v květnu následujícího roku a zastavena byla téhož roku v říjnu. Důvod byl nejspíš ten, že Židé měli ve vyhnání přednost a vozy, jimiž byli deportováni, musely být nasazeny pro válečné účely.

Na jaře roku 1942 shromáždil doktor Robert Ritter asi 30 000 spisů. Chtěl dát možnost Cikánům se přizpůsobit a začít pracovat a ti, kteří se nebudou chtít přizpůsobit a pracovat, musí být uvězněni nebo vypovězeni ze země. O německé vládě se však nedalo říct, že by poskytla Cikánům šanci na práci. Jako neárijci (přestože romština patří mezi indoevropské jazyky, nacisté Romy nikdy za árijce neuznali) byli vylučováni ze škol, státních služeb a později i ze služby v armádě. (Trueman, 2012)

Dalo by se říct, že v roce 1942 na tom byli Romové a Židé stejně. Nejprve přišlo rozhodnutí vyhladit Židy a poté Cikány. V září roku 1942 se pod vedením Himmlera konala porada, na níž se mělo rozhodnout, co se přesně udělá s Židy, Cikány, Rusy a Ukrajinci. Rozhodlo se, že budou předáni říšskému vůdci SS ke zničení prací, a toto rozhodnutí v listopadu téhož roku schválil Hitler. Následně pak 16. prosince 1942 podepsal Himmler výnos, který nařizoval poslat Cikány z Německa do Osvětimi. První transport dorazil do Osvětimi 26. února 1943, a během několika týdnů byl zcela naplněn. Do konce války asi polovina Cikánů z Německa zahynula. (Kenrick, 2011, s. 31-46)

V sousedním Polsku docházelo k masivnímu zabíjení polskými a ukrajinskými fašisty, kteří Romy postříleli, pouštěli na ně psy, nebo konali hromadné popravy. Malé děti vraždili tak, že je chytli za nohy a rozbili jim hlavu o kmen stromu. Některé Romy pak zavíraly do plynových komor, nebo utopily. Vraždění tak zdaleka neskončilo. V roce 1944 bylo několik Cikánů zatčeno a přinuceno německou policií, aby 4 dny a noci hráli na své nástroje. Poté je donutili, aby se svlékli, odvedli je na hřbitov, zastřelili a pohřbili. Romové, kteří přežili, byli opět deportováni do Osvětimi. Vraždění pokračovalo až do konce války.

Jediné Československo a to především část území dnešního Slovenska byla pro Romy jakýmsi útočištěm. Fašistický režim s nimi sice zacházel tvrdě, ale nedospěl k systematickému vyhlazování. Romové měli například zákaz vstupu do parků, kaváren a restaurací a nesměli používat veřejné dopravní prostředky. Kromě těchto omezení zde žili v pokoji až do roku 1944, kdy museli začít společně se Slováky kopat zákopy na obranu proti postupující Rudé armádě. (Kenrick, 2011, s. 71-73)

Konec války

V Západním Německu po druhé světové válce v roce 1953 byl schválen první zákon, který Cikánům umožnil uplatňovat nárok za perzekuci z rasových důvodů, v roce 1965 jim pak další zákon umožnil žádat odškodnění za pronásledování počínaje rokem 1938. Jaký byl celkový počet zavražděných Romů, je dodnes těžko zodpověditelnou otázkou. Některé zdroje zmiňují číslo 200 tisíc, jiné zase půl milionu, a pokud k tomu přičteme nejen mrtvé oběti, ale také všechny lidi, kteří byli určitým způsobem válkou postiženi, dojdeme k číslu 800 tisíc až jeden milion.

Pro všechny Romy na území Evropy se konec druhé světové války stal jakýmsi nulovým bodem jejich dalšího vývoje. Mnoho Romů, pokud přežili, se po válce nemělo kam vrátit. Jejich osady a domy byly zničené, nezůstalo nic, čeho by se mohli chytit a začít nový život. Neměli žádné, nebo jen velmi nízké sociální postavení, takže ani hledání práce nebylo vůbec jednoduché. Právě tato situace přispěla k tomu, že některé rodiny začaly odcházet za prací a bydlením do českých zemí. Slovensko na tom po válce bylo mnohem hůř. Země byla více zpustošená, proto tam pro Romy byly o to horší podmínky. Největší osady Romů začaly vznikat na východním Slovensku, kde jsou mimo jiné dodnes.

2 ROMSKÁ KULTURA, TRADICE, ZVYKY

Pokud se chce člověk zabývat romskou kulturou, tradicemi a zvyky je nezbytné, aby měl všeobecný přehled o historii romské populace. Bez obecného ponětí o tom, odkud přišli, jaký byl jejich život, čím vším si museli projít, bychom jen těžko pochopili jejich počínání kulturu a život dnes. Možnost nahlédnout ke kořenům romské populace jsme měli v předchozí kapitole. Dozvěděli jsme se, že Romové s největší pravděpodobností pochází z Indie. Zde také musíme hledat původ některých zvyklostí evropských Romů.

2.1 Romové a rodina

Kolektivní charakter společenského života je dodnes vlastní téměř všem Romům. Podíváme-li se do historie, opět zjistíme proč. Kvůli dřívějšímu vyřazení ze společenského života, izolace a pronásledování byli nuceni spojit síly a utužit vztahy mezi svými nejbližšími. Rodina byla a je pro Roma nejdůležitější a největší hodnotou. Když se řekne rodina, hodně lidí si představí otce, matku, děti a prarodiče. Romská rodina se však ještě rozšiřuje do tzv. velkorodiny. Tuto velkorodinu tvoří několik primárních, menších rodin. Celé je to tedy jakási široká rodově endogamní skupina, za jejíž hlavu byl (v některých skupinách je dodnes) považován tzv. vajda (rodový náčelník). Většinou je to nejstarší muž v celé skupině, který má u ostatních členů přirozenou autoritu. Vajda zastává spoustu funkcí. Ve velkorodině je například soudcem, knězem, rádcem, nebo také rozhoduje o tom, kam se skupina vydá, oddává páry, křtí děti, pochovává mrtvé. Kromě vajdy má v rodině, hlavně mezi ženami, další velký vliv čarodějka. Ovlivňuje praktický rodinný život, umí léčit a čarovat.

Současné romské rodiny u nás a na Slovensku jsou více tzv. „moderního, nového typu“. Jsou založené na téměř rovnocenném vztahu muže a ženy a ne vždy bychom v osadě našli čarodějkou nebo vajdu. Rodinné a rodové pouto je však i do dnešní doby velmi silné.

V rodině získávají romské děti poznatky pro život, i kvalifikaci, osvojují si pravidla skupinového chování, specifické etické normy a formují svůj pocit spolupatřičnosti k romství. (Davidová, 2004, s. 100) Nejčastěji si hrají v blízkém okolí, na zahradě nebo přímo na ulici. Dívky rády nacvičují různé tanečky, módně se oblékají, a chlapečci zase rádi hrají fotbal nebo jezdí na rozbitém kole nebo táčkách. Čím víc je daná věc rozbitá a poničená, tím je to

větší legrace. Romská mládež dospívá, v porovnání s neromskou mládeží, dříve, a proto není nic překvapivého, že se i sňatky a partnerské vztahy uzavíraly a dodnes uzavírají ve velmi mladém věku.⁴ Většina mladých dvojic však nemá ještě potřebný věk k tomu, aby mohli být úředně nebo církevně oddáni. Proto se pravá svatba slaví až po několika letech, kdy jsou oba manželé plnoletí, a kdy mohou být úředně nebo církevně oddáni. (Davidová, 2004, s. 108) Romské děti nevyrostají v nějakém odděleném dětském světě. Vše prožívají společně s rodiči a dalšími dospělými, kteří před nimi nemají žádné tajnosti. A to ani v případech, kdy jde o intimní život. Možná i to je jedním z důvodů, proč romské děti dospívají subjektivně dříve.

Většina mladých dívek má děti v mladém věku. Pokud by dívka prokázala, že je neplodná, nikdy by si ji žádný Rom nevzal, protože bezdětná rodina je podle tradičního názoru smutná a je hanbou před ostatními.

S úmrtím člena rodiny, velkorodiny jsou spojeny nejrůznější zvyky, které se dodržují po celá staletí. Jedním z nejvýznamnějších je pálení nebo rozbíjení majetku zesnulého. Do rakve mu pak ostatní členové rodiny vkládají jeho osobní předměty jako prsten, náušnice, hodinky, brýle. Výjimkou nejsou ani hudební nástroje jako například housle nebo kytara. Pokud byl zesnulý člověk věřící, pak mu rodina dá do ruky bibli a růženec. (Kenrick, 2003, s. 19)

2.2 Romové a hudba

Hudba, melodie a rytmus to jsou slova, kterými by se dala charakterizovat romská společnost. Hudba je jednou z velmi významných znaků romské kultury a identity. Podíváme-li se do historie, zjistíme, že hudba provázela Romy odjakživa. Buď to byla hudba, kterou si jako kočovníci přivydělávali peníze, anebo hudba, kterou měli sami pro sebe. Na otázku, o jaký žánr hudby jde, není jednoznačná odpověď. Každá skupina Romů je jiná a podle toho se také liší jejich hudba. Častým přesouváním Romů z jednoho místa na druhé je dost pravděpodobné, že inspiraci pro tvorbu hudby přejímali i z jiných kultur, a tu pak obohacovali svými prvky. Hudba Romů na našem území by se dala připodobnit maďarskému romskému hudebnímu folklóru. Ať je však romská hudba jakéhokoliv typu, jisté je, že ji

---

⁴ Romské dívky se na přelomu 50. a 60. let „vdávaly“ často už ve 13-14 letech, chlapci se někdy „ženili“ už v 15-16 letech, i když většinou později. (Davidová, 2004, s. 107)

můžeme charakterizovat rytmikou, nespoutanou energií, pestrostí a živelností. Pro romskou hudbu je typický také doprovod hudebních nástrojů, nebo různé další projevy jako pískání, dupání, luskání a další. Romové si obvykle tvořili dva druhy hudby. Písňe, které sloužily jako doprovod k tanci a písňe k poslechu. Dalším znakem pro romskou hudbu je její variabilita. Jedna píseň může mít spoustu podob, dokonce i jedna sloka se často liší od druhé. Vždy záleží na tom, kdo ji zpívá. Co Rom, to jiná píseň.

Mezi významné romské umělce patří například János Bihari (dříve Šipoš), který se narodil v roce 1764 na území dnešního Slovenska. Byl významným houslistou a hudebním skladatelem. Již v 18 letech začal podnikat vlastní turné po Uhersku, Sedmíhradsku a Polsku. O kvalitě jeho hudby nasvědčuje také fakt, že se mu dostalo uznání od předních hudebníků té doby, a měl tu čest hrát při císařských hostinách a korunovacích.

Django Reinhardt, narozen roku 1910, byl velmi známý belgický romský jazzový kytarista, který se vůbec jako jeden z prvních evropských jazzových kytaristů proslavil ve světě. Byl známý také díky své neobvyklé technice hraní na kytaru. Když mu bylo 18 let karavan, ve kterém přebýval, začal hořet, a Django si popálil dva prsty, ve kterých později ztratil cit. Musel tedy techniku hraní přizpůsobit svému handicapu. Jeho technikou a hudbou se dodnes inspiroují světoví hudebníci. (Biography, 2015)

Dodnes žijícím romským zpěvákem, klarinetistou, akordeonistou a klavíristou je Mário Bihári. Od svých osmi let je nevidomý. Při svém studiu na základní škole se věnoval atletice, se kterou však později skončil a začal se věnovat právě hudbě. V sedmi letech začal hrát na klavír, o tři roky později na akordeon. Byl členem velmi známé české folkové hudební skupiny Koa. Dnes hraje s hudební skupinou Bachtale Apsa, nebo sólově.

Radoslav Banga, známý pod pseudonymem Gipsy, se narodil v roce 1982 v Praze. Jako rapper, zpěvák, textař a hudebník romského původu působí na české hip hopové scéně již od svých 13 let. K hudbě ho přivedl pocit křivdy, se kterým se potýkal od dětství. Vždy se cítil jiný, než ostatní. Pro bílé děti byl cikán, a pro Romy trouba, který je fyzicky slabý a ještě se dobře učí. Banga začal studovat na obchodní škole, kterou ale nedokončil. Místo toho se rozhodl, že změní svůj život, a svou zlobu na svět a protest vloží do hudby. Několikrát se pokoušel prosadit na hudební scéně. Bod zlomu však přišel v roce 2005, kdy se setkal s Vojtou Lavičkou, a spolu s dalšími dvěma členy vznikla skupina Gipsy.cz. V roce 2006 vydali známé album Romano Hip Hop, které sklídilo nečekaný úspěch. Kapela získa-

la také mnoho ocenění, např. cenu Anděl za objev roku 2006. Skupina dodnes hraje po celém světě.

Věra Bílá, rozená Giňová, je česká zpěvačka a hudebnice romské národnosti. Narodila se v roce 1954 v Rokycanech. Zpívá česky, romsky a také slovensky. Dlouhou dobu vystupovala se skupinou Kale, jezdili po celém světě. V roce 2006 se však rozešli, a v současné době zatím veřejně nevystupuje. Dnes žije na ubytovně v Rokycanech a potýká se s finančními problémy. Příležitostně spolupracuje se známou romskou zpěvačkou a hudebnicí Idou Kellarovou. (Romové v České republice, 15. 11. 2001)

Cigánski Diabli je skupina hudebníků, kteří v roce 1991 dokázali to, co se málokomu ve střední Evropě podaří. Jsou považováni za jeden z nejlepších orchestrů v kategorii Etno a World Music na světě. Orchester koncertoval na pěti kontinentech a v 35 státech světa. Spolupracují i s jinými orchestry, dirigenty a zpěváky. Snaží se také propojovat různé hudební žánry. Kromě tří zlatých a dvou platinových ocenění získali také v roce 2000 cenu Grammy za nejlepší orchestr. (Cigánski diabli, 2011)

2.3 Tradiční řemesla, způsob obživy, bydlení

Probíhající proces vývoje romské komunity v oblasti myšlení, postojích, hodnocení a hodnotách, má zásadní vliv na způsob jejich života. Podíváme-li se do historie, řemesla, způsob obživy a bydlení bude rozhodně jiné, než jaké je dnes.

V historii, když Romové pobývali v Indii, se tamější společnost dělila do kast. Romové patřili do nejnižší kasty, ve které vykonávali profese typu: kotláři, kováři, zpracovatelé kůží, ošetřovatelé koní, koňští handlíři, muzikanti, cvičitelé hadů a medvědů, hrnčíři, košíkáři, metaři, pradleny, věštitelky budoucnosti, cihláři aj. Obecně platí, že všechny tyto profese mohly být prováděny jen příležitostně, poptávka po těchto službách byla nerovnoměrná a trvala do té doby, než byl trh nasycen. (Romové v České republice, 2017) Peníze, které muži vydělali za tuto práci, často nestačili na pokrytí základních výdajů, zejména pak na jídlo. Vedlo to k tomu, že začali vymýšlet jiné způsoby, jak si obstarat obživu. Ženy začaly například vykládat karty, při čemž většinou podváděly, nebo začali krást. U některých rodin tyto způsoby převládají dodnes.

Kotlářství je řemeslo, při kterém Romové vyráběli měděné, později hliníkové kotlíky, kotle, pánve a talíře. Dříve byly tyto výrobky obvykle vyměněny za potraviny a šatstvo, později však byli Romové nuceni putovat, aby měly výrobky odbyt.

Kovářství je nejtypičtějším romským řemeslem, kterým se Romové živí po celá staletí. Z počátku byly kovářské dílny přenosné, později trvalé jako součást obydlí. Nejčastější kovářské výrobky jsou hřebíky, řetězy, podkovy, motyky a spousta dalších. Kvůli pozdější rozšířené průmyslové sériové výrobě bylo kovářství a stejně tak i kotlářství potlačeno. (Horváthová, 2002, s. 32-34)

Košíkářství bylo zdrojem obživy zejména Romů žijících v osadách, kteří neměli jinou možnost práce. Pletením košíků a košťat se věnuje spousta Romů dodnes, je to však spíše přivýdělek než hlavní zdroj příjmů.

Řemeslem, které bylo velmi rozšířeno až do násilného usazení Romů, bylo koňské handlířství. Dnes bychom řekli, že se jednalo o obchodování s koňmi. Podstata spočívala v tom, že Rom koupil od rolníka staršího koně, kterého určitý čas krmil a dával mu různé bylinky. Dříve, než byl odveden na koňský trh, mu majitel obrousil zuby, do krmení mu přidal arzén, aby byl více lesklý a opil ho alkoholem, aby vypadal bujně a mladě. Takového koně potom prodal za mnohem vyšší cenu, než za něj původně zaplatil. (Davidová, 2004, s. 64-65)

Bydlení

Jednou ze základních věcí, kterou člověk k životu potřebuje, je mít kde bydlet. To, že má člověk střechu nad hlavou, nemusí však vždy znamenat, že má dům jako takový. Romové měli po staletí nejrůznější příbytky, mezi které patřily například stany, vozy, maringotky a až po dlouhém čase si začali stavět domy.

Romové v minulosti kočovali, tedy žili pohyblivým způsobem života. K tomu také potřebovali vhodný přístřešek, se kterým by snadno mohli cestovat. Vhodnými byly například stany, primitivní přístřešky anebo vozy. Mohly to být vozy většinou s dřevěnou konstrukcí, které jednoduše přehodili plachtou a vystlali peřinami, na kterých spaly děti a ženy, nebo obytné vozy, tzv. maringotky. Jednoduché vozy používali až do roku 1959 jako hlavní prostředek k cestování a k bydlení. Pokud dorazili na místo, kde se chtěli na čas usadit, a bylo špatné počasí, postavili si ještě kolem vozů stany. Uprostřed si většinou vyrobili ohniště, a tak mohli v klidu a v temple přečkat až do doby, než se rozhodli posunout se dál. (Kremlová, 2014, s. 23)

Po čase jednoduché vozy vystřídaly maringotky, které byly taženy buď koňmi, nebo malým traktorem. Aby maringotky působily útulněji, často si je ještě vymalovali a dozdobili různými dekoracemi, které si sami vyrobili anebo někde našli. Maringotky měly vždy zá-

kladní vybavení, jako postel, stolek, lavice nebo židle, malý kuchyňský sporák nebo kamna, záclonky v oknech a spoustu obrázků na zdech. Později, když se začala používat elektrická energie, začaly být součástí maringotky také lampa, televizní a rozhlasový přijímač, magnetofon, v modernějších maringotkách lednička a televize. Takto žili Romové spokojeným kočovným životem až do doby, kdy jim byla z maringotek demontována kola a byli násilně usazeni. (Davidová, 2004, s. 71-73)

Kromě Romů, kteří takto kočovali, byli v našich zemích také Romové usedlí. Kolektivní charakter společenského života se projevoval v uspořádání romských komunit. Blízkost bydlení a shlukováno do kolektivu je vlastní téměř všem Romům. (Davidová, 2004, s. 105)

Dnešní Romové si již stavějí zděné domy. Nesmíme si však představit dům plně vybaven s velkou zahradou a plotem okolo. Jejich domy jsou poněkud jiné. Mají pouze základní vybavení, mnohdy bez vody a elektřiny. Zahrada je tak velká, jak velká je osada nebo místo, ve kterém se dům nachází a z venku by někdo mohl říct, že více než dům připomíná napolo rozpadlou chatrč.

2.4 Romové a víra

Co se týče historie romského náboženství, opět musíme zabrouzdat ke kořenům do Indie. Odtud si totiž přinesli povědomí o hinduistických božstvech, jako je například božské vtělení. Romové věří, že i po smrti člověka jeho duše nadále existuje. Tyto duše zesnulých se vrací a navštěvují své příbuzné ve snech. Během životních změn, kterými Romové prošli a putování, se ale celá jejich duchovní kultura mění. V některých oblastech úplně vymizela, ve většině však, alespoň v malé míře, zůstala dodnes. Pro Romy je například i dnes typická jejich pověřivost a magické praktiky. Díky tomu, že tyto pověry mají svůj původ v Indii, se traduje, že je Romské náboženství ve své podstatě náboženství většinové společnosti smíchané s vlastními pověrami. Jak Romové vidí a vnímají Boha? Existují dva pohledy na to, kým je pro ně Bůh. Jedni ho vnímají jako nejvyšší bytost, která stvořila svět a řídí osudy všech lidí. Na druhé straně jsou lidé, kteří mají Boha za původce hněvu, trestu a pomsty.

Po tom, co různí badatelé zkoumali náboženské cítění usedlých Romů, vznikly tři různé názory odborníků na tuto problematiku. První z nich předpokládá, že Romové jsou zcela bez náboženského cítění, druhý je pokládá za vyznavače přírodních a animistických sil a duchů a poslední tvrdí, vychází hlavně z vnějších projevů, že jsou skálopevní křesťané,

nejčastěji katolíci. (Davidová, 2004, s. 124) Ať už je to jakkoli můžeme s jistotou říct, že ať už Rom vyznává jakékoli náboženství, bude mu pevně oddán. Náboženství a víra je pro ně součástí života, jakýsi smysl, který život s vírou má.

2.5 Hodnotový žebříček Romů

„Hodnoty bytí spočívají z velké části v tom, jak vroucně jsme je schopni prožívat. Hodnota našeho člověčího života je závislá na hodnotách, které jsou v nás. Lidé si tvoří svůj lidský svět. Je v něm to, co do něho vkládáme.“ Josef Čapek

Pojem hodnoty je podle slovníku sociologických pojmů definován jako *„ideje týkající se toho, co je žádoucí a správné, přinejmenším pro většinovou společnost. Jsou tím posledním zdůvodněním, proč se člověk chová tak, a ne jinak“* (Jandourek, 2012, s. 99) Dalo by se také říct, že hodnota je něco, pro co lidem stojí za to žít. Hodnota je pojem, se kterým se často setkáváme v běžném životě, ne vždy však pod tímto pojmem myslíme to stejné, jako druhá osoba. Uspořádání našich hodnot do pomyslného žebříčku od těch, které považujeme za nejcennější až po ty, které jsou pro nás méně významné, je ovlivněno zkušenostmi a životními událostmi, které jsme za svůj život prožili, a také naší osobnostní stránkou. Jde o jeden z rozhodujících zdrojů, jak jedinec vidí a vnímá svět kolem sebe. A totéž platí i o vnímání hodnot určité skupiny, společnosti, národa, kultury nebo civilizace. (Prudký, 2009, s.7)

Co je pro dnešního Roma nejvyšší hodnotou je docela těžká otázka. Kdysi bychom mohli bez pochyby říct, že to je rozhodně rodina. Čím si však Romové v historii prošli a to, jak se mění dnešní doba napříč světem, má zásadní vliv i na formování jejich žebříčku hodnot. V některých publikacích se dočteme, že nejvyšší hodnotou pro Romy je dodnes rodina. V jiných zase autoři tvrdí, že nejvyšší hodnotou je samotný život, bytí, to, že existují. Vše, co vede k životu a život podporuje, je pro Romy velmi cenné. Zvláštní romskou hodnotou je Romství – vzhled, jazyk, chování, vše, co je jako Romy charakterizuje. Je to vlastně hrdost na to, že se narodili s charakteristikami, díky kterým se řadí k Romům.

Hodnota rodiny. Za romskou rodinu nepovažujeme pouze otce, matku a děti. Jak jsme se již dočetli v kapitole o rodině, za rodinu jsou považováni všichni blízcí příbuzní, tzv. velkorodina. Všichni se navzájem respektují a ctí autority. Názvem bratr nazývají dodnes nejen své vlastní bratry, ale i bratry nevlastní nebo dokonce bratrance. Každý jedinec nalezne v rodině bezpečí. (Davidová, 2004, s. 110)

Nemalou hodnotu přikládají Romové úctě, zdvořilosti, pohostinnosti, solidaritě, ale také způsobu oblékání nebo tradicím týkajících se jídla.

U dnešních, zejména mladých Romů, začíná převažovat konzumní způsob života. Vidí velkou konkurenci ve většinové společnosti. Chtějí být bohatí, úspěšní a mít majetkový blahobyť. Paradoxem však je, že škola a učení, díky kterým by toho mohli dosáhnout, je v jejich žebříčku hodnot na velmi nízké pozici. Dnes už se tato hodnota posunula výše, stále však platí, že Romové málo podporují vzdělání svých dětí. Vidí to, jako něco zbytečného. Tvrdí, že je mnohem důležitější své děti naučit řemeslům a dovednostem, které využijí v praktickém životě. K tomuto přístupu napomáhá také fakt, že Romové, obzvláště starší, přikládají malou hodnotu budoucnosti. Důležitější je pro ně přítomnost, nebo minulost. Zkrátka to, co je jisté. V případě školy nevidí do budoucna, k čemu jim jednou bude. (Šišková, 2001, s. 122)

2.6 Domové, Romové nebo Cikáni

V kapitole o různých teoriích původu Romů se vyskytlo jméno irského lingvisty Johna Sampsona (1862 – 1931). Ten se na počátku 20. století začal zabývat otázkou příchodu Romů do Evropy. Zkoumal fonetiku romského a indického jazyka a zjistil, že zde existují různé podobnosti. Na základě tohoto zkoumání zjistil, že původní název romské menšiny byl Domové. V Indii se jim takto říká dodnes. Název Romové, jak se jim říká v naší zemi, vznikl postupným přesouváním jejich členů do Evropy. Po odchodu z Indie se přesunuli do Persie a dále na sever do Arménie. První se tedy vlivem arménštiny počáteční písmeno „d“ změnilo na „l“. Domům žijícím v Arménii se říkalo Lomové. U ostatních Domů, kteří se vydali z Arménie do Evropy, se změnilo počáteční „d“ na „r“. Tímto se změnil jejich název příslušníka romského etnika z „Dom“ na „Rom“. Proto dnešním Domům žijícím v Evropě říkáme Romové.

Pokud bychom nazvali příslušníky romského etnika jako Cikáni, vyznívá to spíše hanlivě nebo negativně. Když se ale budeme zabývat původem tohoto označení, zjistíme, že to kdysi vůbec nebylo myšleno hanlivě. Existují dvě teorie, odkud se vzalo slovo Cikán. Ve zprávě ze svaté hory Athos, kde se dočítáme o Romech, je zmínka o tom, že právě tímto

místem procházeli.⁵ Ze zprávy můžeme vyčíst, že zde byli Romové nazýváni jako „Athinganoi“, což se vyslovovalo jako „Acinganoi“, později pak byli označováni jako „Atsinganti“. Z tohoto pojmenování vznikl pravděpodobně název daný Romům. (Horváthová, 2002, s. 11-13)

Podle druhé teorie se má za to, že slovo Cikán vychází ze slova Egyptan. Kdysi si totiž lidé mysleli, že Romové pochází z Egypta. Své myšlenky podkládali fakty, že tito „Egyptané/Romové“ byli věštcí a komedianti. Srovnáme-li anglický výraz pro slovo Cikán a Egyptan (Gypsy [ˈdʒɪpsɪ] – Egyptian [ɪˈdʒɪpʃn]) určitou podobnost zde můžeme vidět.

Srovnání s některými ostatními evropskými jazyky:

- Čeština – Cikán, Rom
- Slovenština – Cigán, Róm
- Polština - Cygan
- Němčina - Zigeuner
- Italština – Zingaro
- Francouzština - Tsigane
- Ruština – Цыган (Cygan)
- Švédština – Zigenare
- Angličtina – Gypsy
- Španělština - Gitano

Zajímavostí je také fakt, že samotní Romové nemají jasno v tom, jak by chtěli být nazýváni. V roce 1971 se v Londýně konal První romský kongres, který zorganizovala Mezinárodní romská komise. Zde se setkali zástupci Romů z Indie a dalších několika zemí včetně tehdejší Československé republiky. Většina se shodla na tom, že budou používat označení Romové. O pár let později však vznikl v Německu svaz Sinti Allianz Deutschland, který by se dal přeložit jako Federace německých cikánů.⁶ Podle nich je název „Romové“ diskriminační (označují tím totiž jedince, kteří zůstali v Indii, tedy Domy), kdežto „Cikáni“ je

---

⁵ Místo je též známé pod názvem Svatá hora. Je to jeden z poloostrovů, který s dalšími dvěma tvoří poloostrov Chalkidiki, který je částí Střední Makedonie, tedy Řecka.

⁶ Sinti jsou jedna z Romských skupin. Také známí jako Sudetští Romové. Pro účely této práce však používáme pojmenování Rom nebo Cikán.

neutrální označení, který zahrnuje všechny cikánské národnostní skupiny. (Geschichte der Sinti: <http://sintiallianzdeutschland.de/geschichte-der-sinti/>)

3 SOCIÁLNÍ PRÁCE

Sociální práce prošla složitým historickým vývojem, během nějž prodělala řadu změn. Od samotného počátku vývoje lidstva bychom mohli říct, že existovaly sociální problémy, se kterými se lidé museli potýkat. Tehdy tomu však nikdo sociální problém neřikal. Jedním v hlavních příčin, který dal podnět ke vzniku pozdější sociální práce, byl boj s chudobou a dalšími těžkostmi s chudobou spojené. Řešení těchto nesnází měla na starosti hlavně církve. Bylo na ní, aby se starala o chudé, aby zabezpečila sirotky a vdovy. Jednalo se tedy převážně o dobrovolnickou činnost poskytovanou těm, kteří to nejvíce potřebovali. Na základě toho začaly vznikat již ve středověku první charity. Postupem času se sociální práce přeměnila z dobrovolnické práce na profesi a do podoby, jak ji známe dnes, se zformovala v 19. a 20. století. (Novotná, 2014, s. 14) Dnes je sociální práce také vědeckou disciplínou.

Existují tři pilíře sociální práce. Jako první je křesťanská tradiční pomoc založená na lásce k bližnímu. Druhým pilířem je humanistická orientace a filantropie. Jde o lásku k člověku, zaměření na jeho hodnotu a podporu lepší kvality života. Třetím pilířem je ženské hnutí, jejíž představitelkou byla například americká sociální pracovnice Jane Addams, nebo zakladatelka první školy sociální práce v Německu Alice Salomon.

Existuje spousta autorů, kteří se snažili vymyslet definici sociální práce, vymezit její obsah, pojetí a cíle. Například Hanvey a Philpot tvrdí, že sociální práce je prostě to, to dělají sociální pracovníci. Později svou definici aktualizovali na „sociální práce je často to, co jiní – zdravotní sestry, lékaři, policie atd. – nedělají.“ (in Matoušek, 2013, s. 184)

Autorky Novotná a Schimmerlingová tvrdí: „Sociální práce podle teoretiků tohoto oboru je považována za vědecky podloženou odbornou disciplínu, která speciálními pracovními metodami zabezpečuje péči o člověka na profesionálním základě.“ Na základě všech různých definic nakonec vznikla jedna mezinárodní, která se v sobě snaží zahrnout všechny aspekty sociální práce: „Sociální práce je praktická profese a vědecký obor, které podporují sociální změnu, sociální soudržnost, práva a svobodu lidí. Zásady sociální spravedlnosti, lidských práv, kolektivní zodpovědnosti a respektování rozdílností jsou základem sociální práce. S pomocí teorií sociální práce, sociálních věd, humanitních oborů a tradičních (původních) poznatků, sociální práce zapojuje lidi a struktury do řešení problémů života a do posilování sociálního blaha.“ (International Federation of Social Workers, 2014)

Kdybychom si měli stručně vymezit pojmy subjekt a objekt sociální práce, mohli bychom zjednodušeně říct, že objektem sociální práce je daný jedinec, skupina, komunita, kteří mají sociální problém. Tento problém pomáhá řešit sociální nebo jiný pracovník poskytující profesionální služby, který je subjektem sociální práce.

Působení sociální práce se dělí do třech úrovní, a to makroúroveň, jež znamená práci s velkými skupinami, komunitami, organizacemi a působí na sféru politiky. Mezoúroveň se zaměřuje na práci s malými skupinami a s rodinou, a mikroúroveň se zabývá konkrétním jedincem. Všechny tyto úrovně jsou propojeny a navzájem se doplňují. (Social Work License Map, 2017)

3.1 Cíle a poslání sociální práce

Cíle sociální práce jsou závislé na historickém a kulturním rámci dané společnosti. Stanovit globálně platný přehled cílů sociální práce není možné. Rozdíly mezi jednotlivými kulturami a zeměmi jak v teoretickém pojetí sociální práce, tak v praktickém výkonu těchto činností jsou velké. Proto je nutné chápat sociální práci jako jakousi sociálně konstruovaná činnost. (Payne, 2005, s. 7)

V současné době se cíle sociální práce často pojí s pojmem sociální fungování. Různí autoři si vykládají tento pojem trošku jinak. Například Bartlettová, která je považována za propagátorku sociálního fungování, jej popisuje jako interakci mezi lidským zvládnutím situací a požadavky prostředí. Jiný autor Longres definuje sociální fungování jako „sociální pohodu, zvláště ve vztahu ke schopnosti jednotlivce zvládat rolí očekávání přidružená k jeho konkrétní roli a statusu.“ S využitím tohoto konceptu sociálního fungování se pak tvoří různé definice o tom, co jsou to cíle sociální práce. Podle americké Národní asociace sociálních pracovníků je „sociální práce profesionální aktivita zaměřená na pomáhání jednotlivcům, skupinám nebo komunitám zlepšit nebo obnovit jejich schopnost sociálního fungování a na tvorbu společenských podmínek příznivých pro tento cíl.“ (Matoušek, 2013, s. 184-185)

Mezi základní, praktické cíle podle americké Národní asociace sociálních pracovníků patří:

1. Podpořit schopnost klienta řešit problémy, adaptovat se na nároky a vyvíjet se.
2. Pomoci klientovi zkontaktovat se s agenturami, které by mu mohly poskytnout zdroje, služby a potřebné příležitosti.
3. Podpořit systémy podpory klientů k humánní a efektivní práci.

4. Rozvíjet a zlepšovat sociální politiku. (Matoušek, 2013, s. 13-14)

3.2 Sociální práce s Romy a její specifika

Romové patří mezi největší evropské etnické menšiny. Podle Navrátila (2003, s. 16) termín menšina označuje skupinu, která má vůči jiné, většinové skupině specifický vztah. Romská menšina, nebo použijeme spíše termín romská komunita, kterou Oláh (2016, s. 104) definuje jako konkrétně prostorově vymezené společenství s konkrétními problémy, vztahy v rámci komunity viditelné i navenek, jejíž členové jsou konkrétní lidé, kteří v komunitě vytváří různé skupiny, je velmi různorodá, tvoří ji několik skupin Romů. Někteří se usídlili ve městech a splynuli s majoritní společností, jiní zase osídlili okrajové části měst a obcí, kde se potýkají s chudobou a sociálním vyloučením. Jako sociálně vyloučená skupina potýkající se s chudobou a dalšími problémy s tím spojené jsou objektem sociální práce. Podle toho, kde se romská komunita usídlila, je dělíme na tři typy:

- Obecná a městská koncentrace
- Koncentrace na okraji obcí anebo měst
- Koncentrace vzdálené od obcí anebo měst (segregované) (Oláh, 2016, s. 105)

Sociální práce s romskou menšinou vyžaduje cit k jejím zvyklostem a kultuře. Aby byla sociální práce s Romy efektivní, musí si sociální pracovníci osvojit, kromě pochopení kultury a způsobu jejich myšlení, filosofické, etické a pedagogické aspekty práce. Filozofickým aspektem se myslí získání nadhledu při řešení problému a jeho vnímání z filozofického hlediska. Etickým aspektem je myšleno asertivní a prosociální jednání s romským jedincem a lidské pochopení jeho situace či situace rodiny nebo celé komunity. Pedagogický rozměr práce je důležitý z hlediska výchovy a perspektivního překonání situace, ve které se romské etnikum ocitlo. (Balvin, Kowalczyk, Kwadrans, 2011, s. 250)

3.2.1 Paradigmata v sociální práci s romskou menšinou

V sociální práci, dle Navrátila (2001, s. 14-16), rozlišujeme 3 tzv. malá paradigmaty, která se odlišují svými východisky a důsledky. Při práci s klientem nás do určité míry ovlivňuje právě to, jaké paradigma zastáváme. Každé paradigma totiž preferuje jinou představu o faktorech životního fungování. U prvního paradigma *sociální práce jako terapeutické pomoci* je kladen důraz na individualitu jedince a proces jeho vnitřního zrání. Druhé paradigma známé jako *sociální práce jako reforma společenského prostředí* pohlíží na problé-

my jedinců z hlediska znevýhodněných osob. Třetí paradigma *sociální práce jako sociálně-právní pomoci* určitým způsobem spojuje dvě předchozí paradigmat. Klade důraz jak na individuální potřeby jedince, tak se také soustřeďuje na souvislosti daného problému v sociálním prostředí klienta. Každé z těchto paradigmat má při práci s romskou menšinou své klady a zápory, proto je důležité, jak už bylo na začátku zmíněno, aby se každý pracovník snažil o co nejlepší zmapování a pochopení životní situace klientů, ke kterému by mu mohlo pomoci zodpovězení si následujících otázek: Jak vidí romský klient svou životní situaci? Jak mohou kulturní odlišnosti ovlivňovat jeho zvládání životních podmínek? Které požadavky prostředí jsou pro Roma těžko zvládnutelné kvůli jeho odcizení a nedůvěře vůči většinové společnosti? Jaké předsudky panují v majoritní společnosti, a jaké problémy by to mohlo Romům přinést? Kvůli čemu a jak moc je pro Romy obtížné uspokojovat své potřeby, plnit si své sny a přání? Pociťuje romský jedinec pocit odcizení? V čem Romové vynikají? Jaké přednosti by se mohly stát zdrojem k lepšímu sociálnímu fungování? Co všechno, jaké informace a služby romský klient vlastně potřebuje? Jsou vůbec tyto služby a informace pro ně dostupné? Jsou romští klienti schopni tyto nabídky přijmout a využít? Výčet těchto důležitých otázek je pouze orientační, slouží spíše jako doporučení pro sociální pracovníky, kteří se dostanou do kontaktu s romskou menšinou, aby byli schopni poskytnout klientům užitečné rady a adekvátní pomoc. (Navrátil, 2003, s. 199-202)

3.2.2 Základní pilíře sociální práce s Romy

Navrátil (2003, s. 202-208) uvádí šest základních pilířů sociální práce s Romy:

- Pilíř první: Systematické znalosti o romské menšině – Jak už bylo zmíněno výše, znalost životních hodnot, tradic, norem a celkový historický přehled o romské menšině je nezbytný při sociální práci s nimi. Při neznalosti těchto souvisejících okolností by pomoc při řešení problému mohla být kontraproduktivní.
- Pilíř druhý: Nezbytnost systematických znalostí o člověku i společnosti – Druhý pilíř je velmi podobný prvnímu pilíři. Aby byl sociální pracovník schopen pomoci danému jedinci při řešení problému, musí znát nejrůznější teorie a možnosti vysvětlující klientovo chování. Toho lze dosáhnout tak, že bude sociální pracovník mít potřebné znalosti nejen v oblasti kultury, ale bude mít také povědomí o stereotypch a mýtech, které ve společnosti panují. Dále by se měl také orientovat v systému sociální politiky státu a platné legislativě.

- Pilíř třetí: Nezbytnost sebepoznání – Osobnost sociálního pracovníka je velmi důležitým nástrojem při práci s klientem. Jde o poznání vlastního „já“, o poznání silných a slabých stránek vlastní osobnosti, a uvědomění si, jaká je moje role ve společnosti.
- Pilíř čtvrtý: Hodnota a důstojnost každého člověka je východisko – Ať už je klient příslušníkem jakékoliv menšiny nebo komunity, odlišné národnosti, vyznavačem odlišného náboženství, nacházející se v jakékoliv sociální či ekonomické situaci, nikdy nesmíme zapomenout na jeho hodnotu a důstojnost. Respektování důstojnosti a jedinečnosti každého člověka je jedním ze základních předpokladů sociální práce. (Masná, 2014, s. 48)
- Pilíř pátý: Účelnost úpravy metodik a technik běžně používaných v sociální práci – Tak, jak jsme si výše ukázali, že je třeba důkladně znát romskou menšinu před tím, než s ní začneme pracovat, je také důležité podle toho upravit tradiční metodické postupy, aby respektovaly menšinovou realitu.
- Pilíř šestý: Pozornost je třeba věnovat jednotlivci i sociálnímu prostředí – Je třeba zaměřit svou pozornost nejen na zjevný klientův problém, ale také na všechny okolnosti, které by mohly souviset s jeho zapříčiněním.

3.3 Nejčastěji využívané modely při práci s romskými klienty

Každý sociální pracovník by se měl orientovat v základních teoriích a přístupech nejen při práci s touto cílovou skupinou, aby byl schopen se v dané situaci rozhodnout, jaký přístup použít. Při práci s romskými klienty se právě kvůli největšímu problému, kterým je sociální vyloučení, nejčastěji využívá antiopresivní přístup a komunitní sociální práce.

Antiopresivní přístup

Ke konci 80. let 20. století se v sociální práci začal prosazovat antiopresivní, nebo také antidiskriminační přístup. Antiopresivní vychází ze slova *oprese*, které je ve slovníku cizích slov definováno jako potlačování, utlačování nebo pocit stísněnosti. Znamená to tedy, že oba přístupy mají za cíl redukovat diskriminaci založenou na rase, pohlaví, postižení, sociální třídě a sexuální orientaci. (Thomas a Pierson, 1995, in Matoušek, 2007, s. 237-238) Podle Thompсона by se v antiopresivním přístupu měly uplatňovat tři zásady, a to spravedlnost, rovnost a spoluúčast. Spravedlností se rozumí nakládat s každým podle práva, a zároveň nikomu jeho právo neomezit a neodepřít. Rovností se myslí hlavně rovné

příležitosti všem. Třetí zásadou je spoluúčast, která znamená participaci klienta jak na plánování, koordinaci a vyhodnocování služeb, tak na samotné volbě cíle, kterého chceme spolu s klientem pomocí prostředků dosáhnout. (Matoušek, 2007, s. 238-239)

Kromě těchto třech hlavních zásad později zastánci antiopresivního přístupu přidali ještě čtvrtý princip, a to zmocňování (empowerment). Jde o princip, který se snaží vést lidi k větší zodpovědnosti nad vlastními životy. V boji s diskriminací a opresí jde konkrétně o podporu klientů překonat taková omezení.

Rozlišujeme pět základních typů antiopresivních a antidiskriminačních přístupů:

- Asimilační přístup – Zásadní roli zde hraje síla dominantní kultury, kdy jsou menšiny většinou nuceny přijmout kulturu dané majoritní společnosti. Zde by mohl nastat problém nedostatečné akulturace. Úlohou asimilačního přístupu je pomoc menšině s přizpůsobením se.
- Liberální pluralismus – Zdůrazňuje princip rovných příležitostí. Snahou je uplatňovat stejné zásady vůči všem, a zároveň brát zvláštní zřetel na znevýhodněné skupiny vzhledem k jejich výchozím podmínkám.
- Kulturní pluralismus – Klade důraz na multikulturalismus. Podle něj není vyloučena koexistence více kultur a zároveň jejich posilování.
- Strukturalismus – Vychází z předpokladu rozvrstvení společnosti do sociálních tříd. Jednotlivé skupiny mají ve společnosti odlišné postavení, a tím často dochází k diskriminaci. Strukturalismus může toto rozvrstvení buď žádoucně podporovat anebo se snažit o eliminaci společenských rozdílů.
- Perspektiva minorit (menšinový přístup) – Snaží se zahrnout do tvorby sociálních a jiných služeb právě minority. Ty totiž podle některých autorů mají tzv. poznávací privilegium, což znamená, že mají větší zkušenost s opresí a diskriminací, a tím i ví, jaké nejdůležitější potřeby je třeba naplnit.

Komunitní sociální práce s romskou komunitou

Jednou z cílových skupin sociální práce jsou komunity. K pochopení toho, co komunitní sociální práce je, bychom si jako první měli říct, co to je komunita. Opět si musíme uvědomit, že existuje spousta definic. Navrátil (2013, s. 49-50) definuje komunitu podle dvou rozdělení: teritoriální komunita, která označuje lidi, kteří žijí na společném území. Velikost území není důležitá. Může se jednat o malou lokalitu jako je sousedství, nebo větší obec, kraje až stát či Evropská unie. Další komunitou je zájmová komunita, jejíž členy pojí spo-

lečné zájmy nebo etnický původ. Komunitní sociální práce je tedy práce s komunitami. Jejím cílem je ovlivnit sociální změny a formovat vztahy mezi odlišnými skupinami daného celku tak, aby celá skupina byla schopna dojít k závěrům, kterých chce sama dosáhnout. Sociální pracovník pracuje přímo uvnitř komunity, v jejím přirozeném prostředí a je nezbytné, aby tuto skupinu lidí dobře znal. Jen díky tomu dokáže porozumět prostředí a jeho vlivu na chování jednotlivce. (Navrátil, 2003, s. 49-51)

Pokud jde o sociální práci s Romy, je komunitní práce velmi účelná a efektivní. Nejčastějšími metodami, které se při komunitní sociální práci využívají, jsou projektování, vyjednávání, zastupování komunity, komunitní plánování a další. Pracovník pak pracuje se všemi informacemi, které o komunitě zjistil, a snaží se postupně odstranit negativní jevy a podpořit rozvoj a soběstačnost komunity. (Oláh, 2016, s. 117)

Terénní sociální práce s romskou komunitou

Komunitní sociální práce se často prolíná se sociální prací terénní, nejsou však totožné. Terénní sociální práce řeší problém jednotlivce, pracuje s důvěrnými informacemi a snaží se řešit konkrétní problém klienta. Terénní sociální pracovník přichází za klientem do jeho přirozeného prostředí. Hlavním úkolem je podpořit klienta k svépomoci, a také mu předat informace o službách a aktivitách, které jsou pro něj dostupné. Mezi základní metody patří rozhovor, pomoc s listinami, vyjednávání, doprovod, koordinační činnosti, konzultace s odborníky, kontakt s institucemi a organizacemi a pomoc v krizové situaci. (Člověk v tísní, in Davidová, Elichová, Kajanová, Urban, 2009, s. 64-65)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 DESIGN VÝZKUMU

Cílem výzkumu bylo zjistit, jaké touhy, cíle a přání mají romské děti, a jak se liší od představ jejich rodičů. Dílčími cíli bylo zmapovat zdravotní stav romských dětí a popsat, jak vypadá jejich běžný den, jaké jsou jejich koníčky a jak vnímají neromskou společnost. Jako výzkumná metoda byl zvolen kvalitativní výzkum. Jediná obecně uznávaná definice kvalitativního výzkumu neexistuje. (Hendl, 2005) Dle Strausse a Corbinové (1999) termínem kvalitativní výzkum rozumíme jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur nebo jiných způsobů kvantifikace. Může to být výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů.

Předmětem kvalitativní metodologie je studium běžného, každodenního života lidí v jejich přirozených podmínkách. (Petrušek, 1993, s. 129) Je třeba si dát pozor na to, abychom výstup, který tímto výzkumem získáme, neobecňovali. Výstup je subjektivní, poskytuje holistický pohled na konkrétní problém.

Pro kvalitativní výzkum jsou zásadní tyto klíčové termíny: jedinečnost a neopakovatelnost, kontextuálnost, procesuálnost, dynamika, reflexivita. (Miovský, 2006)

4.1 Výzkumný problém a cíl výzkumu

Podle Strausse a Corbinové (1999) rozlišujeme několik zdrojů výzkumných problémů. Prvním z nich je doporučení odborníka, druhým je odborná literatura a třetím zdrojem je osobní nebo profesní zkušenost. V našem výzkumu byl výzkumný problém „**Jaké životní touhy, přání a cíle mají romské děti, a jak se liší od představ jejich rodičů**“ založen právě na osobní zkušenosti výzkumníka. Nejednalo se tedy o první zkoumání terénu, a ve většině případů ani o první kontakt se participanty, což značně usnadnilo navázání kontaktu a také navázání důvěry k realizaci rozhovorů.

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, jaké touhy, cíle, přání a sny mají romské děti, a jak se liší od představ jejich rodičů. Dílčím cílem je zmapovat zdravotní stav dětí v romské osadě, kde byl výzkum realizován.

4.2 Výzkumné otázky

K výzkumnému cíli se budeme snažit dopracovat pomocí pěti výzkumných otázek. Kromě hlavního cíle máme také cíle dílčí, a to zmapovat zdravotní stav romských dětí a na základě pozorování celkově popsat běžný den romských dětí a jejich rodičů v osadě.

Výzkumné otázky:

1. Jaké mají romské děti sny, přání a touhy?
2. Jakou mají romské děti představu o svém budoucím studiu a povolání?
3. Jakou představu mají romští rodiče o budoucnosti svých dětí?
4. Jak vnímají romské děti neromskou společnost?
5. Jaký je zdravotní stav romských dětí?

Pro realizaci polostrukturovaného rozhovoru, který byl jednou z metod sběru dat, bylo potřebné výzkumné otázky dále rozvést na otázky dílčí:

Otázky pro děti:

- Čím bys jednou chtěl/a být (profese)?
- Čím, kým bych nikdy v životě nechtěl/a být?
- Jaký je tvůj nejoblíbenější předmět ve škole?
- Co nejraději děláš ve volném čase?
- Co bys jednou v životě chtěl/a mít, vlastnit, koupit si (majetek)?
- Kam by ses jednou chtěl/a podívat (země, stát)?
- Myslíš si, že by se některé z těch věcí mohly opravdu stát?
- Snažíš se pro to už teď něco dělat?
- Už si někdy dosáhl něčeho, čeho si chtěl? Už se ti splnilo některé z tvých přání?
- Ví o tvých přáních tví rodiče?
- Podporují tě rodiče v tom, co děláš, nebo jim to je jedno?
- Řekli ti někdy rodiče, že budeš dělat to a to, a nedali to možnost výběru?
- Co si myslíš o gadžech? Co se ti první vybaví, když se řekne slovo „gadžo“?
- Kdybys teď mohl zavřít oči a přát si cokoliv na světě, jakoukoliv věc, co by to bylo? Proč?

Otázky pro rodiče:

- Měli jste někdy v životě nějaký sen, čeho jste chtěli dosáhnout? Co to bylo? Dosáhli jste toho?
- Přáli jste si něčím být, když jste byli malí? Kým, čím? Jste tím dnes?
- Mají vaše děti nějaké sny, přání? Víte o přáních a touhách svých dětí?
- Zajímáte se o to, co dělají rády vaše děti?
- Čím by se jednou chtěly stát vaše děti? Víte o tom?
- Máte jasnou představu o tom, kým jednou budou vaše děti?
- Dáváte možnost dětem si vybrat, co jednou chtějí dělat? Nebo jste jim jasně „nalajnovali“ život?
- Pokud dětem dáváte svobodu rozhodnout se, co chtějí dělat, podporujete je v tom? Jak? – finance, čas, svoboda, volnost

4.3 Výzkumný soubor

U kvalitativního výzkumu se participaci vybírají většinou záměrně tak, aby vyhovovali danému výzkumu. Výzkum byl realizován v romské osadě na Slovensku. Konkrétními participanty byly děti a mládež ve věku 10 až 20 let, a jejich rodiče. Jelikož byl výzkum realizován přímo v osadě, kde žili, tedy v jejich přirozeném prostředí, nebylo příliš složité je najít a oslovit. Participantem tedy mohlo být jakékoliv dítě a rodič, kteří byli ochotni poskytnout rozhovor.

Děti a mládež, které se staly participanty ve výzkumu:

Participantka 1 – 10 let

Participantka 2 – 13 let

Participantka 3 – 10 let

Participantka 4 – 14 let

Participantka 5 – 20 let

Participant 6 – 11 let

Participant 7 – 12 let

Participant 8 – 10 let

Participant 9 – 10 let

Rodiče, kteří se stali participanty ve výzkumu:

Participantka 1 – tři vlastní děti (17 let, 13 let a 10 let)

Participantka 2 – dvě vlastní děti (25 let a 23 let), pět nevlastních dětí

Participantka 3 – jedno vlastní dítě (5 měsíců)

4.4 Metody sběru dat

Pozorování je jedna z vědeckých technik sběru dat a je nutno ji odlišit od každodenního pozorování. Vědecké pozorování je záměrné, cílevědomé a systematické. Sledujeme při něm určité jevy a zaznamenáváme charakteristické údaje. Úspěšnost daného pozorování je závislá na stupni informovanosti o sledovaném jevu, na schopnostech pozorovatele a na pomůckách potřebných k realizaci. (Kutnohorská, 2009, s. 35)

Rozlišujeme více druhů pozorování ať už z hlediska formy na introspekci a extrospekci, dle délky trvání na dlouhodobé a krátkodobé, podle zaměřenosti na cíl na přímé a nepřímé a podle účasti badatele na nezúčastněné, zúčastněné, skryté a zjevné. K realizaci našeho výzkumu jsme zvolili metodu zúčastněného pozorování.

Zúčastněné pozorování je základem metody kvalitativního výzkumu. (Designing Qualitative Research, 2016, s. 145) Jako badatelé jsme se stali na určitou dobu součástí zkoumaného prostředí.

Druhou metodou, kterou jsme sbírali data, byl rozhovor. Je to patrně nejstarší a nejčastěji používaný způsob získávání informací. Patří také mezi obtížnější techniky, ale zároveň nejvýhodnější pro získávání kvalitativních dat. Rozeznáváme tři základní typy rozhovorů, a to strukturovaný, který probíhá podle předem připravených otázek, a drží se jejich pořadí. Dalším typem je rozhovor nestrukturovaný, který se nejvíce podobá běžnému rozhovoru a jehož důraz je kladen především na přirozenost konverzace a nenásilný průběh. Posledním typem je polostrukturovaný rozhovor, při kterém máme vytvořené určité schéma, ale to můžeme během rozhovoru měnit, případně doplňovat. Výhodou tohoto druhu rozhovoru je jeho kreativita. (Kutnohorská, 2009, s. 38-40) V našem výzkumu jsme jako druhou výzkumnou metodu použili právě metodu polostrukturovaného rozhovoru. Při jeho realizaci jsme využili jednak scénář otázek rozdělených zvlášť pro rodiče a pro děti, ale také jsme poskytli prostor na vnášení vlastních témat.

4.5 Způsob zpracování dat

Všechna data byla získána se souhlasem participantů. Byl pořízen audiozáznam rozhovorů, který byl následně přepsán do písemné elektronické podoby beze změn, přesně tak, jak byl interpretován participanty. V tomto kvalitativním výzkumu byla data zpracována metodou zakotvené teorie dle Strausse a Corbinové. Analýza dat byla provedena formou otevřeného kódování. Otevřené kódování je první fází metody zakotvené teorie. V této fázi výzkumu jsme hledali odpověď na naše výzkumné otázky.

4.6 Analýza a interpretace získaných údajů

1. Jaké mají romské děti sny, přání a touhy?

Každý člověk má v životě nějaké sny, přání a touhy, které by chtěl naplnit. První výzkumnou otázkou je právě to, jaké sny, přání a touhy mají romské děti. Odpovědět na tuto otázku nebylo příliš jednoduché. Děti často věděly, co by jednou chtěly mít, co se týče majetkových věcí, ale když jsme se jich dotázali, proč, většinou si to nedokázaly odůvodnit. Z rozhovoru a zároveň pozorování vyplynulo, že děti mají obecnou představu o svých přáních, jako je mít auto, velký dům, zahradu, mobil, často také uváděly zvíře jako například psa nebo kočku. Jsme si vědomi, že tato otázka je složitá k zamyšlení i pro dospělé, a vzhledem k věku dětí jsou jejich odpovědi adekvátní a předpokladatelné.

Některé děti by si také přály v budoucnu cestovat. Například participantka 1 by se jednou chtěla podívat do Paříže na Eiffelovu věž. Participantka 2 by se jednou ráda podívala do Čech. Nejen se do zahraničí podívat, ale také o možnosti najít si tam práci se zmínila participantka 4. „*Ja by som chcela ísť tak, kde ma to bude baviť. [...] Ja by som chcela, no ako sa to povie, aaa, čo zo školy ideš von, prácu si nájsť v inej krajine.*“ Participant 6, který by se v budoucnu chtěl stát hudebníkem řekl, že by se jednou chtěl podívat do Ameriky. Participant 9 by se chtěl podívat do Velké Británie, protože tam má tetu, kterou by si přál navštívit.

Druhá výzkumná otázka také určitým způsobem souvisí s otázkou týkající se snů, přání a tužeb. Většina dětí uvedla, že jejich přáním je v budoucnu někým být, někým se stát. Kromě odpovědí uvedených níže pod otázkou číslo 2 jsme na základě dřívějšího pozorování a práce s dětmi v osadě zjistili, že častých chlapeckým snem je stát se fotbalistou a dívčím snem stát se modelkou. Když jsme jim položili otázku, zda si myslí, že by se jim to mohlo opravdu jednou splnit, skoro všichni odpověděli, že spíše ne.

Poslední otázka, kterou jsme dětem položili, byla: „Kdyby sis teď mohl/a přát cokoliv na světě, a splnilo by se ti to, co by to bylo?“

Participantka 1: *„Vizážistka, teď hned.“*

Participantka 2: *„Íst' niekde si nakupovať niečo v obchode, take niečo.“*

Participantka 3: *„Kaderničkou.“*

Participantka 4: *„Hmm. Ja by som chcela, ale furt na to myslím, že by som chcela niekde robiť, nie s takými Rómovia, ja by som chcela s Gadžama, viete ako, kamarátíme sa, tak niečo hráme, tancujeme, ja furt tancujem.“*

Participantka 5: *„Hmm. Dokončiť školu, nájsť si prácu a rodinu. To by som si najviac pria-
la.“*

Participant 6: *„Pri mori byť.“*

Participant 7: *„Auto.“*

Participant 8: *„Ja som si prial, aby sme neboli takí, ako všetci ľudia, ale také, ako nám Boh povedal. Nie také, ako u nás, nám rozprávajú, že keď prídu u nás, tak hovoria, že my sme ako tako médiá... Nevieť ako to povedať.“*

Participant 9: *„Aby som byl už murarom. Ted' hned.“*

2. Jakou mají romské děti představu o svém budoucím studiu a povolání?

Jednou z prvních otázek týkajících se školy a vzdělání byla otázka, zda je škola baví, a chodí tam rádi, a také jaký je jejich nejoblíbenější předmět ve škole. Všichni dotazovaní participaci odpověděli bez váhání, že je škola baví a že tam chodí rádi. Mezi jejich nejoblíbenější předměty patří matematika a to jak u chlapců tak u děvčat. Děvčata také často odpovídala, že je baví přírodověda, hudební výchova, malování, kreslení, čtení a fyzika. Chlapci dávají přednost geografie, vlastivědě, geometrii, čtení a hraní divadla.

Ačkoliv by se mohlo zdát, že bude těžké hledat odpověď na otázku, čím by ses chtěl/a jednou stát, u tak malých dětí, opak je pravdou. Romské děti mají od malička docela jasnou představu o tom, kým by se jednou chtěly stát, a naopak kým by nikdy v životě nechtěly být.

Participantka 1 řekla, že by se jednou chtěla stát vizážistkou, „malovat tváře na kamerovačky, riasy, tiene“. Kdo to je vizážista moc dobře ví, protože si na to doma často hraje. Zkouší malovat a líčit svoji maminku, babičku a taky malou, šestiletou sestru. Podle jejích slov se jí líčit daří dobře. Na otázku, kým by nikdy nechtěla být, odpověděla „doktorkou“. Vadi- lo by jí totiž dívat se na zranění a krev. Doktorkou by se nikdy nechtěla stát ani partici- pantka 3. Když jsme se jí dotázali, proč ne doktorkou, ušklíbla se a dodala: „*To nie dobré.*“

Participantka 2 ráda peče, chodí také do kroužku pečení v osadě. Konkrétně cukrařina je to, čemu by se chtěla v budoucnu věnovat.

Tak jako většina děvčat se ráda strojí, dává maku-up na obličej a češe vlasy, tak to také baví participantku 3. Jednou by se chtěla stát kadeřnicí, stříhat vlasy a dělat účesy. „*Tak mojej malej sestre furt robím,*“ odpověděla na otázku, zda už někdy zkoušela někoho česat a dělat účesy.

Velmi častým studiem a později zaměstnáním mezi romskými děvčaty v osadě je krejčířka. Jedná se o střední školu, která trvá pouze dva roky, a právě kvůli délce studia je velmi ob- líbená. Toto potvrdila participantka 4, která řekla, že by chtěla jít po základní škole studo- vat právě krejčířku. „*No ale len či budem chciet,*“ dodala.

Participantkou 5 byla dvacetiletá slečna, která se jako první dívka z osady dostala na střed- ní školu, a zatím došla úspěšně až do posledního ročníku. Studuje obor sociální práce v Košicích. „*Chcela by som byť asistentka v škole. Pri dieťoch a lebo tú v komunitnom centre niečo robiť s deťmi.*“ Pokud se jí podaří úspěšně složit maturitní zkoušku, chtěla by se zkusit přihlásit ještě dál na vysokou školu ve stejném oboru, tedy sociální práce.

Jak jsme se mohli dočíst v teoretické části bakalářské práce, hudba je jednou z velmi vý- znamných znaků romské kultury a identity. Není výjimkou, že Romové od dětských let mají své hudební idoly, které následují. Dva ze čtyř participantů odpovědělo, že by se v budoucnu chtěli stát profesionálními hudebníky. Participant 6 by chtěl hrát na kytaru a zpívat. Je mu 11 let, a spolu s kamarády má malou hudební kapelu, ve které hraje. Parti- cipant 8 na otázku, co by ho jednou bavilo dělat, odpověděl se stydlivým výrazem: „*Viete čo? Spevák.*“ Pořád si zpívá doma, a zpívá právě ve stejné kapele s participantem 6. Jeho vzorem je Michael Jackson, podle kterého se také učí tančit. Později v rozhovoru nám sdě- lil, že kromě zpívání v kapele hraje také na bicí.

Co se týče budoucího povolání, občas se také setkáme s tím, že děti následují své rodiče v tom, co dělají. Participant 7 by se jednou chtěl stát automechanikem. Často totiž pomáhá

otci opravovat auta, učí se, jak na to, a moc ho to baví. Participant 9 by se zase chtěl stát zedníkem. Má to po svém otci, který staví a opravuje domy. Řekl nám, že teď dokonce jeho otec staví nový dům, a on sám mu s tím pomáhá.

3. Jakou představu mají romští rodiče o budoucnosti svých dětí?

Na tuto otázku jsme hledali odpovědi jak u dětí, tak u samotných rodičů. Děti ve většině případů odpověděli, že jejich rodiče ví o tom, kým by jednou v budoucnu chtěli být, a jejich rodiče s tím souhlasí. Děti uvedly, že je rodiče podporují, v ničem jim nebrání. Pouze participant 8, chlapec, který by se chtěl stát zpěvákem, řekl, že o tom jeho rodiče neví. Má jinou představu o budoucnosti svého syna. „*Nie, nevie nič. Oni mi stále hovoria, že budem zverolékar, ale ja vravím nie, nie, lebo ja chcem byť spevák,*“ uvedl chlapec.

Dále jsme se děti ptali, jestli je rodiče podporují i v učení, popřípadě jestli se sami s dětmi někdy učí, pokud potřebují pomoci, poradit. Participantů se shodli na tom, že se jim rodiče při učení moc nevěnují, spíše vůbec. Chodí se učit do komunitního centra, kde jim pomáhají sociální pracovníce. Zeptali jsme se také jich, jak to je s rodiči dětí a jejich angažovaností na pomoci s učením. Sociální pracovníce se shodly na tom, že romským rodičům je jedno, co jejich děti dělají. Podle slov jedné z pracovníček romské matky nemají čas se s dětmi učit, a také mnohdy probírané látky samy nerozumí. Na výzvu, aby přišly společně se svými dětmi do komunitního centra, byla negativní odezva. Ženám se nechce, nemají čas, ať se o děti starají sociální pracovníce.

Na dílčí otázky vedoucí k zodpovězení třetí výzkumné otázky jsme hledali odpověď také u tří matek.

Pro participantku 1 má vzdělání a práce velkou hodnotu. Sama kdysi studovala sociální práci na střední škole, ale kvůli těžké životní situaci v rodině ji nedokončila. Pro své děti chce to nejlepší a mezi to patří také vzdělání. Oba s manželem mají zaměstnání – ona pracuje jako asistentka předškolní přípravy pro tříleté a manžel je asistent učitele na základní škole. Společně své tři děti podporují jak finančně, tak se také s nimi hodně učí. O tom, kým by v budoucnu chtěly být její děti, ví a podporuje je v tom. Její nejstarší syn by se chtěl stát policajtem, mladší dcera by chtěla být modelkou a nejmladší dcera učitelkou. „*Já im nechávam prostor, aby oni sa sami rozhodli. Nie, ja im niechcem nič vnucovať. Nech si idú za svojím snom,*“ uvedla participantka, „*Deti sú všetko. Deti sú môj celý život. Ja verím, že oni niečoho dosiahnu, lebo nie sú až také, ako ja, oni sú na tom lepšie.*“

Druhou participantkou byla maminka, která sama v mládí nerada chodila do školy. Jelikož si však její rodiče přáli, aby vystudovala základní školu, tak ji dostudovala, ale dál už nešla. Dnes má práci v rámci aktivizační služby. Z prvního manželství má dvě dcery. Zeptali jsme se jí, zda věděla o snech a přáních svých dětí, když byly malé. Na otázku odpověděla: „*Tak dcérka nehovorila až tak, že čo ju zaujíma. Chodila do školy, vyšla zo siedmeho ročníka, ale mala školu špeciálnu školu [...] Ale tak nehovorila, že chce niečo vyučiť sa, lebo čo, nehovorila.*“ Participantka řekla, že chtěla, aby se její dcera šla vyučit jako krejčířka, měla výuční list a našla si práci. Podle jejích slov se to však dceři nelíbilo, v 18 letech se vdala, a měla první dítě. Co se týče druhé dcery, tak s tou v kontaktu není. O jejích snech, touhách a přáních nic nevěděla.

Třetí participantkou byla čerstvá maminka pětiměsíčního chlapečka. Ptali jsme se jí, jestli má nějakou představu o budoucnosti svého syna, jak by ho chtěla vychovávat, jakým směrem vést. Přeje si, aby její syn měl lepší život, než měla ona. Aby studoval, našel si práci, a teprve potom si vzal ženu a měl děti. Ona sama lituje toho, že počala dítě v tak mladém věku (je jí 19 let). Kdyby mohla vrátit čas, určitě by počkala. Sama kdysi měla sen stát se cukrářkou. Ale jelikož všechny její kamarádky šly studovat krejčířku, vydala se také tímto směrem. Její rodiče ji do života nemluvili. Ani ona nechce svému synovi mluvit do života. Ať si vybere sám, co chce jednou dělat.

4. Jak vnímají romské děti neromskou společnost?

Otázka, co si participanté myslí o Gažech, spustila vlnu emocí. Některé děti při svých výpovědích zvýšili hlas, začali být emotivní, a jiní zase nevěděli, co na tuto otázku odpovědět, nebo na nich šlo vidět, že se stydí. Odpovědi také vycházely z vlastních zkušeností participantů. Ti z nich, kteří měli již z dřívějšíka negativní zkušenost s neromskou populací, mluvili vůči nim se zlostí. Ti, kteří měli pozitivní zkušenost a nebo zatím žádnou, se většinou vyjadřovali kladně. Toto tvrzení můžeme podložit výrokem participantky 1, která má negativní zkušenost s neromskými dětmi. „*Lebo oni nám... Chodili sme hore k Američanke. Takí chlapani tam boli, desať. Hej tá veľká Zdenka, spýtaj sa jej. My sme išli hore, a mali sme také aktivity, a my sme šli a oni náš bili. Ale my sme sa im nedali.*“ Podle jejích slov je Gadžové nenávidí. Na otázku, zda se s nimi kamarádí, odpověděla jednoznačně ne. „*Lebo nás Gadžové nenávidia,*“ dodala. Participantka 2 má také negativní zkušenost s neromskou společností. Přiznala, že se Romové někdy pustí do neromů, protože se jim

nelíbí, jak o nich majoritní společnost mluví. „*Tak niekedy Rómovia idú na Gadžo, lebo Gadžové hovoria o Rómoch také nedobré veci.*“ Sama ale řekla, že pár neromských kamarádek má, ale s ostatními neromskými dětmi, které nezná, se nebaví. Naopak žádnou negativní zkušenost s Gadži si neprožila participantka 4. Podle ní jsou neromové hodní, a má mezi nimi kamarády. „*Ja neviem. S niektorými si tak rozumiem v škole aj tú, ale niektorí sú takí, že, prostě neznášajú Rómov, takže sú rasisti a tak,*“ řekla participantka 5. Žádnou zkušenost s rasismem namířeným pro ní však nemá.

Chlapci, kterým jsme položili stejnou otázku, co si myslí o Gadžech, se vyjádřili všichni stejně. S neromskými dětmi se kamarádí, nemají s nimi problém. Z pozorování jsme ale zjistili, že jakmile by si chtěl někdo z neromů něco dovolit proti Romovi, je problém. Romové drží pospolu. V okamžiku, kdy by se Rom ocitl pod tlakem ze strany neroma, seběhnou se všichni Romové, kteří jsou okolo, a jsou připraveni bránit sebe a svého člena.

Chtěli jsme znát také názor rodičů na neromskou společnost. Maminek jsme se ptali, zda vnímají nějaké překážky ze strany neromské společnosti, co se týče oblasti práce a vzdělání. Romská maminka, participantka 1 uvedla, že žádnou překážku ze strany majoritní společnosti nevnímá ani v oblasti přístupu ke vzdělání, ani v příležitosti pracovat. Na otázku, zda je vidí problém na straně Gadžovské společnosti, odpověděla: „*Nie, nie vôbec nie. Problém je u Rómov. Nechcú sa vzdelávať, nechcú pracovať. Oni sa chcú rýchlo oženit, dostať zadarmo peniaze, tak. Ja rozprávať pravdu, ako je to. Lebo od detí starších slyšívame: "Vezmem si ženu, budeme mať deti, budeme dostávať peniaze a zadarmo. A nemusím sa trápiť."* Tak tak.“

Překážku ze strany majoritní společnosti nevnímá ani maminka/participantka 2 a participantka 3. „*Jsou normálně, v pohodě.*“

5. Jaký je zdravotní stav romských dětí?

Dílčím cílem výzkumu bylo zjistit, jaký je zdravotní stav Romů v osadě, kde byl výzkum realizován. Informace jsme zjistili od sociální pracovnice, která se dětem z osady věnuje již 13 let, a je vedoucí tamního komunitního centra. Jaký je tedy zdravotní stav romských dětí? Jak je to s jejich přístupem a odpovědností ke zdraví a zdravotní péči? Podle slov sociální pracovnice v obecné rovině Romové příliš o svůj zdravotní stav nedbají. Nelze to však vztáhnout na všechny z osady. Přístup a odpovědnost za zdraví totiž hodně ovlivňuje jejich ekonomická úroveň. „*Většinou je to tak, že když otec nebo matka pracují, mají více*

peněz, tak se taky více zajímají o své zdraví. Například zajdou si k lékaři, nebo si koupí léky v případě nějakého onemocnění. U Romů, kteří jsou bez práce, nic nedělají, tak je jim jedno, že jsou nemocní. K lékaři prostě nepůjdou, protože to je pro ně daleko dojet do Košic, autobus by je stál peníze, a byla by to pro ně ztráta času.“ Důvodem, proč Romové většinou nechodí k lékaři v případě nemoci, je kromě výše zmíněného také strach z komunikace s lékaři. Stejně tak jako to bylo v historii, kdy ženy svým dětem připravovaly různé domácí bylinné přípravky, tak je to i dnes. Dříve, než se Rom rozhodne jít k lékaři, snaží si pomoci sám. „Prostě na tom nejsou tak inteligenčně dobře, a bojí se, že jim doktoři ještě ublíží. V tomhle jsou jak malé děcka. Mají strach. A taky se bojí o sobě cokoliv říct před někým cizím. Není to jejich známé prostředí. Doktor pro ně není osoba, které by se dalo věřit,“ popsala sociální pracovnice. Tento fakt je jedním z důvodů, proč se Romové dožívají průměrně nižšího věku než majoritní společnost. Dalším faktorem, který k tomu přispívá, je špatný životní styl. Rodiče dětí nemají celé dny, co dělat. Chodí pozdě spát, ráno dlouho spí, potom začnou den kávou a cigaretou. Na dotaz, jak se stravují, jak vypadá jejich jídelníček, odpověděla sociální pracovnice: „Po tom, co dostanou dávky v měsíci, všichni, celá osada, jedou do města a nakupují klobásy a maso. Do dvou dnů to všechno, s prominutím, sežerou, je jim špatně, a po zbytek měsíce jí to, co dům dá, protože už nemají peníze. To, že existuje nějaké ovoce a zelenina, většina z nich ani neví.“ Kromě jídla je třeba se také zmínit o pitné vodě, již je velký nedostatek v osadě. Většina rodin bere vodu z místní studny, o její kvalitě by se však dalo pochybovat. A to souvisí také s hygienou. „Učíme děti, aby si umývali ruce vždycky, když přijdou z venku, před jídlem a po jídle, nebo po záchodě. Někteří, hlavně ti starší, už si na to zvykli, a není třeba jim to připomínat. Ti nejmenší ale na to pořád zapomínají, tak je musíme vždycky uhánět do koupelny. Doma je takové věci neučí. Jelikož málokterým rodinám teče doma voda, tak se i méně často sprchují.“

Zjišťovali jsme také, jaké nejčastější nemoci se v osadě vyskytují ať už u dětí nebo u dospělých. Kromě běžných onemocnění jako je nachlazení, chřipka, angína, lehčí úrazy a popáleniny, jsme se dozvěděli, že častým problémem hlavně u dospělých je obezita. Obezita je jedním z rizikových faktorů vzniku kardiovaskulárních onemocnění. Sociální pracovnice nám potvrdila, že se často v osadě setkává s příčinou úmrtí právě nějakého kardiovaskulárního onemocnění. „Jak říkám, lidi tady svoje zdraví moc neřeší. Často si stěžují, že je tam píchá a to bolí, ale k lékaři nejdou a na léky nemají peníze. Nedokážu vyjmenovat všechna onemocnění, kterým tady lidi trpí. Prostě takové ty klasiky, běžné virózy, a

ty infarkty taky, jak jsem říkala. Všechno souvisí s tím, o čem jsem mluvila. Nic moc hygieny, všude na cestě odpadky, nezdravé jídlo, hodně kouření a alkoholu. Snažíme se i o tom s lidmi mluvit, ale tak to tu je. Moc si nedají říct, nebo spíše jsou líní, nechtějí poslouchat.“

5 SHRUTÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Při interpretaci dat si musíme uvědomit, že výsledky výzkumu nelze zobecnit na celou romskou populaci. Výzkum byl proveden v konkrétní romské osadě na Východním Slovensku, na jeho výsledky je tedy nutno nahlížet se vztahem k této skupině, a popřípadě je dále zkoumat a rozvíjet.

1. Jaké mají romské děti sny, přání a touhy?

První výzkumnou otázkou byla tedy otázka týkající se snů, přání a tužeb romských dětí. Vzhledem k věku dotazovaných participantů se dalo předpokládat, že rozmanitost odpovědí nebude až tak veliká. Dalo by se říct, že všechny děti mají sny stejné. Mít auto, velký dům se zahradou, mobil, zvířátko a jiné materiální věci. Většina participantů také uvedlo, že by si přáli cestovat, a vidět světově známá místa, jako například Eiffelovu věž v Paříži.

2. Jakou mají romské děti představu o svém budoucím studiu a povolání?

Děti mají docela jasnou představu o tom, co by jednou v životě chtěly dělat. Ani jeden participant dlouho neváhal nad odpovědí na otázku, kým by jednou chtěl být. Většina participantů i přes jejich nízký věk už nějakou zkušenost s podobnou prací měla. Často se se stejnou prací setkali u svých rodičů, nebo je to jejich koníček, který dělají ve volném čase (děvčata pečou, líčí se, chlapci pomáhají stavět dům, opravují auta atd.). Tomu, že by jednou opravdu mohli dosáhnout svého vysněného povolání, věří. Při pozorování jsme si však mohli všimnout, že si moc neuvědomují, co za tím všechno stojí, a jaká práce je čeká ještě před tím, než se stanou tím, kým chtějí. Je to pochopitelné vzhledem k jejich věku. Z výpovědí dětí však víme, že by danou profesi chtěli zastávat nejlépe hned, bez studia a bez čekání na to, až budou starší.

Při krátkém neplánovaném rozhovoru se sociální pracovníci jsme přišli na další zajímavý fakt, proč je tak málo romských dětí na středních školách, a proč většina z nich studuje stejné obory. *„Když jste Rom, a chcete něčeho dosáhnout, tak musíte být hodně silný a nenechat se ovlivnit ostatníma. Tady je to tak, že ti ostatní moc nedovolí být chytřejší, a něčeho dosáhnout. Jakmile vybočuješ z řady třeba tím, že ti to jde ve škole a jdeš dál na střední, okamžitě se na tebe všichni sesypou, začnou se ti smát, že si moc chytrý a na co to všechno, a ty si začneš opravdu připadat trapně a řekneš si, jo, už jsem toho dokázal hodně, a je konec. Jim nejde o to něco dokončit, jako například tu střední školu. Stačí se na ni dostat, být tam třeba rok, a už si mnohem výše, než všichni ostatní. Proto není nutné ji do-*

končovat, prostě ji skončíš, a si zpátky tam, kde předtím. A tak to tu je. Dostaneš se výš, ostatní tě stáhnou. Takže u dětí to je většinou tak, že pokud si opravdu za něčím jdou, něco chtějí dosáhnout, tak úplně z osady odejdou, protože tady by se jim to nepovedlo a ani by to psychicky nezvládli.“ Důkazem toho, že se romské děti nechají velice snadno ovlivnit ostatními vrstevníky, je naše maminka/participantka 3. Sama řekla, že jejím snem vždycky bylo být cukrářkou, ale protože její kamarádky chtěly, ať jde s nimi studovat krejčířku, tak šla.

3. Jakou představu mají romští rodiče o budoucnosti svých dětí?

Ve většině případů z výsledků rozhovorů a pozorování vyplývá, že romští rodiče nechávají svým dětem svobodu a volnost v rozhodování o své budoucnosti. Podle slov rodičů je jim to jedno, ať si jejich děti dělají, co chtějí. Participant většinou uváděli, že by si přáli, aby jejich děti měli dobrou práci, ale jakou konkrétně už nechávají na nich. Podle slov dětí jim rodiče v ničem nebrání, až na výjimku participanta 8, jehož rodiče mají o jeho budoucím povolání jinou představu než on sám. Z pohledu sociálních pracovníků se rodiče o své děti moc nezajímají. Je jim jedno, co budou dělat. Studium jim sice nezakazují, ale s učením jim moc nepomáhají a nijak zvlášť nepodporují.

4. Jak vnímají romské děti neromskou společnost?

To, jak vnímají romské děti neromskou společnost, se odráží od jejich osobních zkušeností. Pokud se již setkaly s něčím negativním ze strany majoritní společnosti, jejich přítomnost většinou nevyhledávají, neromům se vyhýbají. Jedna participantka také uvedla, že si je vědoma toho, že nenávisť je vzájemná. Romové nemají rádi Gadže, a Gadžové nenávidí Romy. Na druhou stranu pokud negativní zkušenost romské děti nemají, tak nemají ani problém s tím se kamarádit s Gadži.

5. Jaký je zdravotní stav romských dětí?

To, jak Romové v osadě přistupují ke svému zdraví, ovlivňuje několik faktorů. Prvním z nich je samotná hodnota, kterou zdraví připisují. Několik výzkumů se shoduje na tom, že hodnota zdraví se pohybuje spíše v nižších příčkách. Obecně řečeno Romové svůj zdravotní stav příliš neřeší. Závisí to také na druhém faktoru, a tím je ekonomická situace rodin. Ti jedinci, kteří nepracují, často nemají peníze na autobus a nechce se jim utrácet ani za cestu ani za případné léky. Podle jejich slov je to pro ně ztráta času. K rozvoji chorob přispívá také nekvalitní pitná voda, špatné stravovací návyky, kouření, alkohol, nedostatečná hygiena a další.

5.1 Doporučení pro praxi

Jak už jsme vícekrát uvedli v praktické části, nemůžeme výsledky tohoto výzkumu zobecnit. K čemu by však takový výzkum byl, kdyby nám jeho výsledky k ničemu nepomohly. Při zkoumání snů, přání a představ o budoucnosti romských dětí, a také při pozorování jejich běžných denních aktivit a koníčků, jsme přišli na zajímavé skutečnosti, které by mohly pomoci sociálním pracovníkům při práci právě s touto skupinou dětí. Romové jsou specifická cílová skupina sociální práce. Jak jsme se mohli dozvědět z teoretické části, v sociální práci s nimi musíme mít cit k jejich zvyklostem a kultuře a znát určité aspekty a postupy práce. Jednou z věcí, která by mohla přispět k efektivnější sociální práci je zaměřit se více právě na ty aktivity, které děti baví, a zejména na to, v čem vynikají. Podporovat je ve věcech, které dělají rády. Jako příklad můžeme uvést chlapce a fotbal. Z pozorování a rozhovorů jsme zjistili, že chlapci hrají rádi fotbal a jsou v tom dobří. Sociální pracovníce si často stěžovaly, že děti po tom, co se vrátí ze školy, nemají, co dělat a „dělají bordel,“ podle slov jedné z nich. Možná by pomohlo, kdyby se dětem zařídil fotbalový kroužek, který by mohli navštěvovat, nebo uspořádat fotbalový turnaj. Nad osadou je také obrovský kus pole. Stálo by za zvážení, jestli by se kus nedal využít právě pro vybudování fotbalového hřiště, kde by nejen chlapci mohli trávit svůj volný čas.

Většina děvčat uvedla, že ráda vaří a peče. Mohl by se jim zajistit nějaký kroužek vaření, aby se v tomto dále zdokonalovaly a učily se novým věcem. Mohlo by se zvážit také poskytnutí kuchyňky, která se nachází v komunitním centru blízko osady, právě pro tyto účely. Sociální pracovníce by se dívkám mohly více věnovat, a naučit je nové věci nejen v oblasti vaření a pečení, ale také přidružené činnosti, které s tím souvisí, jako je úklid, prostírání stolu, sepsání seznamu věcí, které je potřeba nakoupit a s tím související také hospodaření s penězi. Dívkám by se tyto zkušenosti hodily pro budoucí život, a zároveň by naplnily svůj volný čas činností, která je baví.

Čas k zamyšlení bychom měli věnovat také zdravotnímu stavu jedinců v osadě. Na základě výzkumu jsme zjistili, že zdravotní stav dětí a rodičů v osadě není příliš dobrý. Je to způsobeno především špatným stravováním, nekvalitní pitnou vodou, nedostatečnou hygienou a nízkou návštěvností lékaře v době výskytu problému. Sama sociální pracovníce řekla, že se snaží lidi motivovat k tomu, aby nezanedbávali svou péči o zdraví. Mohlo by se zvážit, zda by nestálo za to uspořádat nějakou přednášku o možnostech zdravotnické péče, o základech prevence proti různým nemocem, a také praktická ukázka toho, jak ta-

ková návštěva lékaře vypadá, aby z toho lidé neměli zbytečný strach. Sociální pracovníci by je mohli také edukovat v oblasti dodržování správné hygieny, která je základem prevence nejrůznějších onemocnění.

V závěru doporučení pro praxi bychom chtěli podotknout, že pro děti se jejich touhy a přání mohou jevit nedosažitelné z důvodu nedostatku peněz a nesprávně fungujícího rodinného zázemí a podpory. Je tedy velmi důležité, aby sociální pracovníci poznali a vycítili dětský talent, aby rozpoznali to, v čem jsou děti dobré, v čem vynikají a právě na tom začali stavět a s tím pracovat. Děti potřebují své sny vidět reálně, aby si za nimi šly, a aby v životě dosáhly toho, po čem touží. Sociální práce s Romy, jak už víme, má svá specifika, a aby byla efektivní, je třeba zjistit, jak svět vnímají děti a jak v něm vidí samy sebe. Potřebují vidět, že jim někdo věří, musí mít motivaci a vidět smysl v tom, co dělají. A to by měl být jeden z úkolů sociálních pracovníků. Umět děti motivovat, podpořit je a pomoci jim v dosahování svých snů.

5.2 Limity výzkumu

Na závěr této kapitoly bychom chtěli uvést, že si jsme vědomi určitých limitů tohoto kvalitativního výzkumu. Za první velký limit je považován samotný výzkumný soubor, kterým byly, kromě dospělých, také děti. Realizace rozhovorů s romskými dětmi byla složitá hned z několika důvodů. Prvním z nich je jejich vyjadřovací schopnost, která vzhledem k jejich věku byla pochopitelně jednodušší a ne vždy srozumitelná. Bariéra, která s tím souvisí, byla bezpochyby jazyková bariéra. Otázky v rozhovoru byly pokládány v českém jazyce, výjimečně byly použity slovenské výrazy. Děti odpovídaly slovensky, rodným jazykem je však romština. Proto bylo pro ně někdy obtížnější vyjádřit přesně to, co chtěly, a pro nás, jako výzkumníky bylo náročnější jim vysvětlit, na co se přesně ptáme. Zde je nutno zdůraznit, že se tomuto limitu nešlo vyhnout, jelikož byla bakalářská práce zaměřená právě na děti z romské osady.

Dalším omezením ve výzkumu byla neochota rodičů poskytnout rozhovor. Mnohokrát jsme se setkali s odmítnutím, většinou z důvodu nedostatku času nebo s tím, že se rodičům prostě nechtělo. To je také důvodem, proč máme tak málo participantů rodičů.

ZÁVĚR

V této bakalářské práci na téma Svět očima romských dětí jsme na začátku nahlédli do historie romské populace. V první kapitole jsme si přiblížili romský původ, snažili jsme se odpovědět na otázky, odkud se Romové dostali do Evropy a dále do naší země, co je vůbec vedlo k migraci, proč nezůstali v zemi, ze které pocházejí. Dále jsme detailněji popsali temná léta pro Romy, období války a genocidy, která stála životy tisíce lidí. Ve druhé kapitole této práce jsme mohli objevit krásy a zvláštnosti romské kultury, zvyků a tradic. Ať už se jednalo o typickou romskou hudbu, tradiční řemesla, nejrůznější pověry, které se po staletí tradují, a nebo to, jaký je jejich žebříček hodnot. Romové jsou sociálně vyloučená skupina, která se potýká s chudobou a dalšími problémy, které s tím souvisí. Proto jsme se ve třetí kapitole zaměřili na určitá specifika sociální práce s touto cílovou skupinou. Uvedli jsme si paradigmatu v sociální práci s romskou menšinou, základní pilíře sociální práce s nimi a také nejčastěji využívané modely při práci s romskými klienty.

V praktické části jsme se věnovali kvalitativnímu výzkumu, jehož cílem bylo zjistit, jaké sny, přání a touhy mají romské děti, jak si představují svou budoucnost, a jak se tyto představy liší od představ a očekávání jejich rodičů. Dále jsme také zjišťovali, jaký je zdravotní stav dětí v osadě. Podle metody zakotvené teorie jsme data analyzovali a odpovídali na výzkumné otázky.

V závěru jsme se také věnovali tomu, jak výsledkům výzkumu dodat hodnotu tím, že je využijeme v praxi s touto skupinou Romů. Na základě všech zjištění jsme uvedli, že by bylo dobré věnovat se právě tomu, co děti dělají rády a v čem vynikají, rozvíjet jejich talent a pomoci jim v naplnění svých snů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BALVÍN, J., Ľ. KWADRANS a M. KOWALCZYK. *Situation of the Roma minority in the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovakia*. 2. vyd. Wrocław: Prom, 2011. ISBN 978-83-62969-01-2.
- [2] BITTNEROVÁ, D. a M. MORAVCOVÁ. *Etnické komunity: Romové*. Praha: FHS UK, 2013. ISBN 978-80-87398-45-6.
- [3] DAVIDOVÁ, E. *Romano drom: Cesty Romů 1945-1990*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0524-5.
- [4] DAVIDOVÁ, E., M. ELICHOVÁ, A. KAJANOVÁ a D. URBAN. *Sociální práce s etnickými a menšinovými skupinami: Etnické, marginální a rizikové skupiny*. Skriptta, České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2009.
- [5] HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4., přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- [6] JAKOUBEK, M. *Cikáni a etnicita*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-105-5.
- [7] JANDOUREK, J. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.
- [8] KENRICK, D. *Cikáni na cestě z Indie do Evropy*. Olomouc: Univerzita Palackého, Centre de recherches tsiganes, 2003. ISBN 802440589X.
- [9] KENRICK, D. a G. PUXON. *Cikáni pod hákovým křížem*. Olomouc: Univerzita Palackého, Centre de recherches tsiganes, 2000. ISBN 8024400480.
- [10] MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
- [11] KUTNOHORSKÁ, J. *Výzkum v ošetrovatelství*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2713-4.
- [12] MARSHALL, C. a G. B. ROSSMAN. *Designing qualitative research*. 6. vyd. Los Angeles: SAGE, 2016. ISBN 978-1-4522-7100-2.
- [13] MÁTEL, A. a M. SCHAVEL. *Teória a metódy sociálnej práce*. 3. dopl. a aktualiz. Bratislava: Art AIR Centre, 2015. ISBN 978-80-971445-6-2.

- [14] MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-331-4.
- [15] MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce*. 3. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.
- [16] NAVRÁTIL, P. *Romové v české společnosti*. Praha: Portál, 2003. ISBN 8071787418.
- [17] NAVRÁTIL, P. *Teorie a metody sociální práce*. Brno: Marek Zeman, 2001. ISBN 80-903070-0-0.
- [18] NOVOTNÁ, J. *Teorie sociální práce*. Jihlava, 2014. Skripta. Vysoká škola polytechnická.
- [19] OLÁH, M., J. HUČÍK a A. HUČÍKOVÁ. *Sociálna práca v praxi: najčastejšie problémy praktickej sociálnej práce*. Bratislava: Iris, 2016. ISBN 978-80-89726-58-5.
- [20] PASTRŇÁK, R. *Sociální práce s menšinami a migranty*. Opava: Optys, 2008. ISBN 978-80-85819-69-4.
- [21] PAYNE, M. *Modern Social Work Theory*. 3. vyd. Velká Británie: Palgrave Macmillan, 2005. ISBN 978-1-4039-1836-9.
- [22] PETRUSEK, M. *Teorie a metoda v moderní sociologii*. Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-799-0.
- [23] STRAUSS, A. L. a J. M. CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 1999. ISBN 808583460X.
- [24] ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.

Internetové zdroje:

- [1] BAUMGARTNER, G., I. BIBERMANN, M. ECKER a R. SIGEL. *Osud evropských Romů a Sintů za holocaustu: Příručka pro učitele* [online]. Vídeň, 2017 [cit. 2018-05-14]. Dostupné z: http://www.romasintigenocide.eu/czech/pro-ucitele/teacherMaterial_tschechisch_2017finalversion.pdf
- [2] *Biography: Django Reinhardt* [online]. 2015 [cit. 2018-05-14]. Dostupné z: <https://www.biography.com/people/django-reinhardt-9454889>
- [3] *Cigánski diabli* [online]. 2011 [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <http://www.ciganskidiabli.sk/>
- [4] HORVÁTHOVÁ, J. *Kapitoly z dějin Romů* [online]. Praha: Člověk v tísní, společnost při ČT, o.p.s., Lidové noviny, 2002 [cit. 2018-05-14]. Dostupné z: https://is.jabok.cz/el/JA10/zima2009/S302/um/13290/blok_7_romove_historie_bulk.pdf
- [5] *IFSW: Global Definition of Social Work* [online]. 2014 [cit. 2018-05-14]. Dostupné z: <http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/>
- [6] JAD. *7 neuvěřitelných faktů o nejnižších kastách v Indii* Zdroj: <https://ifenomen.cz/zajimavosti/7-neuveritelnych-faktu-o-nejnizsich-kastach-v-indii> [online]. 16. 12. 2015 [cit. 2018-05-14]. Dostupné z: <https://ifenomen.cz/zajimavosti/7-neuveritelnych-faktu-o-nejnizsich-kastach-v-indii>
- [7] KREMLOVÁ, V. *Specifika romského etnika a jejich využití v běžných základních školách*. Olomouc, 2014. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci.
- [8] LIPOLD, J. *První republika měla na Romy, respektive cikány, přísný zákon* [online]. 23.4. 1999 [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: https://zpravy.idnes.cz/prvni-republika-mela-na-romy-respektive-cikany-prisny-zakon-prm-/domaci.aspx?c=990422_223803_domaci_ond
- [9] LHOTKA, P. *Původ Romů a jejich příchod do Evropy* [online]. 27. 10. 2010 [cit. 2018-05-14]. Dostupné z: <http://skola.romea.cz/cs/historie/puvod-romu-a-jejich-prichod-do-evropy/>
- [10] MASNÁ, A. *Sociální práce s ohroženými skupinami na trhu práce*. Ostrava, 2014. Diplomová práce. Ostravská univerzita v Ostravě.

- [11] POSPÍŠIL, A. *Romská hudba* [online]. 2006 [cit. 2018-05-14]. Dostupné z: <http://www.romskahudba.cz/>
- [12] *Romové v České republice* [online]. Praha: Český rozhlas, 2018 [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/>
- [13] *Social Work License Map: Macro, Mezzo And Micro Social Work* [online]. 2017 [cit. 2018-03-05]. Dostupné z: <https://socialworklicensemap.com/macro-mezzo-and-micro-social-work/>
- [14] TRUEMAN, C. N. Roma and Nazi Germany. *The History Learning Site* [online]. Londýn, 2012 [cit. 2018-05-14]. Dostupné z: <https://www.historylearningsite.co.uk/nazi-germany/roma-and-nazi-germany/>

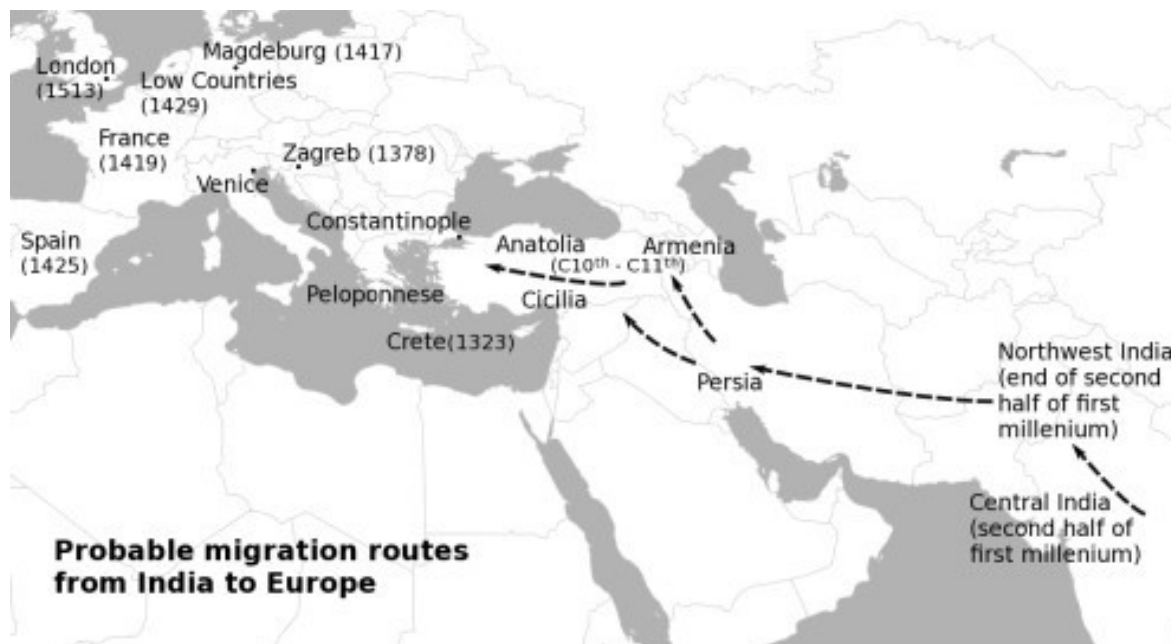
SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I: MAPA ROMSKÉ MIGRACE

PŘÍLOHA P II: UKÁZKA ROZHOVORU

PŘÍLOHA P III: SOUHLAS S POŘÍZENÍM AUDIOZÁZNAMU

PŘÍLOHA P I: MAPA ROMSKÉ MIGRACE

Zdroj: *Early modern migration 1500-1750* (<https://www.ourmigrationstory.org.uk/oms/romani-gypsies-in-16th-century-britain>)

PŘÍLOHA P II: UKÁZKA ROZHOVORU

[...]

Lucka: Mamička žije, ale otecko sa zabil vtedy, keď ju bil. Nezvládal to. Vtedy si to uvedomil, že ako ubližoval nám aj jej, ako 26 ročný sa obesil.

Výzkumník: A jaký máte vzťah s maminkou teďka?

Lucka: Výborný. Výborný, ona nás zobrala odtiaľ. Sme bývali v Lastovciach, to je okres Trebišou, vzala nás odtiaľ, a my sme sa zase k jej rodičom presťahovali. Potom jej bratia ju postavili dom rodinný, takže sme dobré mali detstvo, potom no. Ako sedemročná som tu prišla. Lenže, tu som bola taky týraná od detí, lebo som nevedela vôbec po rómsky. My sme sa iba slovenské učili.

Výzkumník: Takže doma jste s rodiči nemluvili vůbec romsky?

Lucka: Nie. Ja som vôbec nevedela po rómsky. A bola tu taká bariéra. Prišla som tu a bili ma dievčatá.

Výzkumník: Kvůli tomu, že jsi neuměla romsky...

Lucka: Hej, nevedela som po rómsky

Výzkumník: Cože? (Překvapení)

Lucka: Hej, a ja som sa tak modlila vkuse, aby som sa naučila. Ja som sa hrozne chcela modliť, toto môj sen bol, aby som vedela rómsky. A dodnes neviem až tak, čo treba.

Výzkumník: Ale dětem tady rozumíš?

Lucka: Hej, rozumím. Ale také těžšie slová už nie.

Výzkumník: Teda. Ještě jsem se zapomněla zeptat, maminka bydlí tady s vámi v Rankovcích?

Lucka: Áno, ale ona býva v osade, ale ja, ja som nedokázala tam žiť. Ja som s manželom, my sme ako svadobný dar dostali záhradu a my sme sa presťahovali z osady.

Výzkumník: Takže kde teďka bydlíte?

Lucka: Ako sa ide do osady, tak tam je také pole. (na kraji osady)

[...]

PŘÍLOHA P III: SOUHLAS S POŘÍZENÍM AUDIO ZÁZNAMU

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

SOUHLAS S POŘÍZENÍM AUDIO ZÁZNAMU

Obracíme se na Vás s žádostí o umožnění pořízení **audio záznamu** pro účely výzkumu bakalářské práce. Audio záznam bude sloužit pouze k výukovým účelům. Audio záznam nebude nikde zveřejněn.

Udělují svůj souhlas k pořízení audio záznamu studentce ALENĚ ŠKROBÁKOVÉ.....
3. ročníku oboru Zdravotně sociální pracovník (prezenční forma), programu Zdravotně sociální péče.
Pořizovatel je oprávněn užit audio záznam pouze pro výukovou činnost.

Jméno a příjmení klienta/pacienta:

Datum narození:

V dne 16.1.2018

podpis žádané osoby

Pořizovatel prohlašuje, že:

1. Audio záznam bude použit pouze pro výukovou činnost.
2. Audio záznam nebude nijak zneužit.

Jméno a příjmení studenta: ALENA ŠKROBÁKOVÁ.....

Datum narození:

V dne 16.1.2018

podpis pořizovatele